

eul_wid: uhs-au

Ὠριγένης ὁ Ἀλεξανδρεὺς · Origen of Alexandria

Commentaries-Romans III.5–V.7

Ὑπομνήματα εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους

Period: Ὀψιμαρχία Late Antique
Dialect: Κοινή Χριστιανική Christian Koine
Domain: Θεολογία Theology
Format: Πραγματεία Treatise
Affiliation: Christian

124 (1t) Ὠριγένους εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους, τόμος ε . [Rom. 3, 5—8] > Εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν >. ὅτε μ[έν] εθν[....] .. ε . ομένω, ὅτε δὲ πρὸς τὰ ἔθνη τὸν λό[γ]ον ἀποτείνονται καὶ . [....] . το πα[.....] ν πάντων ἐθνῶν ἀπαγγέλλοντι, ἕτερα δὲ περὶ Ἰουδαίω[ν] . [..] *** Λέγομεν δὲ ὅτι δι' ὅλης τῆς ἐπιστολῆς αὐτῷ πρόκειται τ[ὴν] πρ[ὸ] τῆς [ἐπιδ]ημίας Χριστοῦ τοῦ Ἰσραὴλ παραστῆσαι σωτηρίαν τοῦ κ[ατὰ] τὸν νόμον ζ . [.....] . [....] δὲ αὐτῷ καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν Σωτῆρος ἡμῶ[ν] ἐπιδημίας[ν] πῶς] Ἰσραὴλ παραπτώματι γέγονεν ἡ σωτηρία [το ἱ]ς ἔθνεσι [..] μενος εμφηναι λαμπροτέραν γ[ι]νομ[έ]νην .. [.....] κίλον τῆς ς . [..] . κ [..] ε . λυτο ψεῦδος κ[.....] . ἀνθρώποις εμπ . [.....] ... εν τὸ < Γ[ι] [νέ σ]θω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθ[ὴ]ς , πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύς τ[ὴ]ς > *** πρὸς τοῦ[το] ν[ῦν] ὑπειδόμ[ε]νο[ς] ἀνθυποφορὰν [.] .. [.....] η .. μενην περὶ τ[ὴ]ς [...] . ἡ δικαίως [ἐπ]ιφέρεισθαι κατὰ τῶν ἀνθρώπων [.....] ἀδικία αὐτῶν συνίστ[η]σιν τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύ[ν]ην· τίθησιν γὰρ [τὴν] ἀνθυπο[φορὰν] καὶ κωλύει τοὺς χρωμένους αὐτῇ *** Ἀμήχανον γὰρ καὶ ἄδ[ικον] λέγ[ειν] τὸν Θεὸν καὶ φάσκειν ὅτι κρινεῖ τὸν κόσμον , ἐν τ [....] . [.....] εὐθέως μηδενὸς ἀκρίτου νοουμένου [*** ?] . [..] . ως δυσφ . [.....] . ι τούτοις παριστάμενοι τοῖς λόγοις καταψεύδονται ἡμῶν . [....] υσφημα περὶ ἡμῶν λεγόντων· φάσκουσι γὰρ δυνάμει [τοῦ]θ' ἡμᾶς ἀπ[α]γγέλλειν ὅτι εἶπερ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ περισσεύει ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων ψεύσματι καὶ συνίσταται αὐτοῦ ἡ δικα[ιο]σύνη ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἀ[δικ]ίας, βουλόμεθα δὲ ἐλθεῖν τὰ ἀγαθὰ οὐ δ[υν]άμενα ἡκεῖν πρὸ τῶν ἡ[μετέ]ρων κακῶν, ποιήσωμεν ἡμεῖς τὰ χεῖρονα ἵνα μετὰ τοῦτο ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ .

126] δικαιοτάτα ἔσται κρίμα τὸ κατὰ τῶν ἡμᾶς βλασφημούντων καὶ [.....] δυνάμει λ[.] . εἰν ἃ μηδαμῶς ἀκολουθεῖ τοῖς ὑφ' ἡμῶν πε[...] ... ενοις. Ταῦτα τὸ > Μ[ὴ] ἄδικος ὁ Θεὸς ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργὴν κατὰ ἀνθρώπων ; > [.] .. εἰ δὲ ὡς ἐν ἑτέροις εὔρομεν < Μὴ ἄδικος ὁ Θεὸς ἐπιφέρων τὴν ὀργήν ; κατὰ ἀνθρώπο[ν] λέγ[ω] . Μὴ γένοιτο >, τοιοῦ[το]ν ἂν ἔχοι νοῦν ἢ λέξις· τὸ φάσκειν ἄδικον εἶ[να]· τὸν Θεὸν ἐπιφέροντα τὴν ὀργὴν ἐπεὶ ἡ ἀδικία ἡμῶν Θεοῦ δικαιοσύνην [η]ν [συνίσ τ]ησιν , οὐ κατὰ Θεὸν λέγει οὐδὲ κατὰ τὴν σ[ο]φίαν αὐ[τοῦ] ἀλλὰ κατὰ [τὸ] ἀν[θρώπινον] καὶ καθὸ Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης ἐστίν *** ... περὶ αὐτοῦ α[ἰ] ἐπιστ[ῆ]μαι τῶν ἐναντίων εἰσὶν οἷον ἡ ἱατρικὴ τέχνη ἐστὶν περὶ νοσερὰ κα[ὶ] ὑγιεινὰ καὶ οὐ δήπου ἐπεὶ ὑγιεινὰ πρ[α]γματεύεται δύναται] . [..] εἰν περὶ νοσερῶν, ἀλλὰ κα[ὶ] ἡ φρόνησις ἀποδέδοται

ἐ[πιστήμη] ἀγαθῶν καὶ κακῶν, καὶ ἡ σωφροσύνη αἰρετῶν καὶ οὐχ αἰρ[ετῶν] [καὶ] ἡ ἀνδρεία δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν· ἀποφατικοῖς δέ φασιν χρῆσθαι το[ῦ]ς ὄ[ρο]υς κατὰ ἀπορίαν ὀνομάτων τῶν τάναντία δηλούντων, οὐ τὰ ἀ[ν]τ[ικ]είμενα *** ἀνάγκη τὸν ἀναλαμβάνοντα δικαιοσύνης ἐπιστήμη[ν] εἰδέ[ν]αι καὶ τὴν ἀδικίαν ***] Συνίστησιν τοίνυν τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην καὶ τὸ κάλλος .

128

...] ... [... δ]εῖκνυσιν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ κατ' αὐτὴν καλοῦ θεωρεῖσθαι ποιεῖ ἡ ἡ[μ]ετέρα ἀδικία· ἥς μηδαμῶς ὑπαρχούσης ὑπε[ρο]χῇ π . ρ [.] τὴν δικαιοσύνην .. [.] *** Ἡ γὰρ ὀργὴ πρῶτως ἐπὶ τὴν ἀδικίαν [ἔρ]χε ται κ[α]ὶ δι' αὐτὴν καὶ ἐπὶ τοὺς χρωμένους αὐτῇ [..] . ἄδικος [.] . [...] . ὀργὴν ὑφιστάμενος κατὰ ἀδικίας καὶ ι[.....]μενος τῇ ἀδικίᾳ *** Κατὰ ἄνθρωπον οὖν λέγει τὸν [.....] θνήσκοντα ο τὴν [....]ηνπροιεμ[.....] ἐπιφέρων τὴν ὀργὴν *** [Πά]ντες γὰρ ἄνθρωποι φύ[σει] τέκνα ὀργῆς [] ἀπὸ τοῦ εἶναι θεοὶ καὶ υἱοὶ Ὑψ[ίστου] ἀλλὰ μετὰ πρ[ο] *** καὶ τολμήσας γ' ἂν εἴποιμι ὅ[τι] ὅταν γένηται ὁ Θεὸς [πάντα ἐν π]ᾶσι ν , τότε οὐκέτι ἔσται ἄνθρωπος πάντων γενομένων θεῶν . [.....] . ερων α[ὐ]τῷ πάντων γενομένων ἐνὸς Θεοῦ κατὰ τὸ > Ὡς ἐγὼ καὶ [σὺ ἐν ἑσμε ν] ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν > *** Καὶ ἐν τῇ Πρὸς Κορινθίους [.....] ἐ[γ]ενήθημεν τῷ κόσμῳ τουτέστιν ἐν τῷ περιγίῳ τόπῳ [.....]ιν καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις *** ἐπερίσσευσεν καθαιρετικῶς ἐκεῖ .. οὐκ ἂν περι[.....] . τα, εἰ μὴ τὰ τοσαῦτα ψεύδη καὶ πιθανὰ παρεισεληλ[ύ]θει διὰ τοῦτο [...]ν πῶς ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ψεύσματι <ἐπερίσσευσεν> *** Τὸ δ' ὅμοι[ον] κα[ὶ] νόει περὶ ἄλλων δογμάτων ἐν οἷς τρία γένη ἀγαθῶν εἶναι λέγεται, τ[ὰ] μὲν περὶ ψυχὴν, τὰ δὲ περὶ σῶμα, τὰ δὲ περὶ τὰ ἐκτός, καὶ τὴν εὐδαιμ[ονίαν] συμπληροῦσθαι οἱ τοιοῦτοι διδάσκουσι[ν] ἐκ τῆς τριγε[νείας] αὐτῶν.

130

Οὗτ[οι] δὲ καὶ τὴν πρόνοιαν διακόψαντες [ἰ]στᾶσιν αὐτὴν μέχρι τῶ[ν] σε[λ]ήνης ὅρων, τὸ κάτω ἀταξία παραδόντε[ς] καὶ αἶροντες Θεὸν καὶ πρό[νοια]ν ἀπὸ τῶν τῆδε *** καὶ ἐκ τ[ο]ύτων οὖν δῆ[λο]ν πῶς εἴρηται τὸ < Ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσσευσεν > . Περίσσει δὲ ἡ ἀλήθεια τ[οῦ] Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πολλῷ καὶ ποικίλῳ [ψ]εύσματι εἰς δόξαν Θεοῦ *** [? οὐ] μόν[ο]ν ὡς ἄνθρωπος λαιδοροῦμαι ἀλλὰ μήποτε ὡς Θεὸς βλασφη[.....]μ .. [..] ἀνθρώπων τὸ ἐν δίκῃ ἔσται *** [Rom. 3, 9—18] Μετὰ ταῦτα, ὡς ἔθος ἐστὶν αὐτῷ δι[δάσκει]ν ἀπὸ τῶν γραφῶν, βούλεται ῥητὰ συναγαγεῖν πῶς πάντες Ἰουδαῖοί [τ]ε καὶ Ἕλληνες ὑπὸ ἁμαρτίαν γεγόνασιν, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ < Καθὼς γέγραπται ὅτι οὐκ ἔστιν δίκαιος οὐδὲ εἷς >, καὶ ἐμοὶ δοκεῖ ἀπ[ο]δόσ[ει]ως ἕνεκεν δεῖν οὐ μόνον ἐνταῦθα ἀλλὰ καὶ εἴ που ἀλλαχοῦ μέμ[νη]νται οἱ Ἰησοῦ Χριστοῦ διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης ῥητῶν νομικῶν ἢ προφ[η]τικῶν ἐπιμελῶς προσέχειν ποῦ γέγραπται ἃ παρατίθενται, καὶ εἰ αὐ[τὰ] ἴς || λέξεσι χρῶνται τοῖς γεγραμμένοις ἢ ἐσθότε μετα[ποιήσαντες] αὐτά].

132

<Τὸ οὖν> > Οὐκ ἔστιν ὁ συνίω ν , οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεὸν > αὐταῖς λέξεσιν οὐχ εὐρομένον γεγραμμένον, ἀλλὰ νομίζομεν ἀπὸ τοῦ τρισκαιδεκάτου ψαλμοῦ καὶ τοῦ πεντηκοστοῦ δευτέρου μεταποιεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου τὰ ῥητά. Ἐν μὲν γὰρ τῷ τρισκαιδεκάτῳ ψαλμῷ εἴρηται < Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ν , τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστιν συνίων ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν >, ἐν δὲ τῷ πεντηκοστῷ δευτέρῳ < Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστι συνίων ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν > . Ὁμοίως οὖν νενομικῆναι ἰσοδυναμεῖν τὸ «τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστιν συνίων ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν» τῷ «οὐκ ἔστιν ὁ συνίων, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν». Καὶ τὸ < Οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς > νομίζω γεγονέναι ἐκ τοῦ < Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότη α , οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός > ὥστε ὅσον ἐπὶ τῇ δυνάμει δις αὐτὸν τεθεικέναι, ἅπαξ μὲν μεταποιήσαντα, ἅπαξ δὲ λέξεσιν ταῖς αὐταῖς χρησάμενον καὶ παραλιπόντα τὸ δεύτερον εἰρημένον «οὐκ ἔστιν» *** Με[τὰ] τοῦτο τίθησ[ι]ν τὸ < Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν > ὥσπερ καὶ ... ὡσυνπεριφερομαι με . [....] . ἰωμενω ἀπὸ τινος τῶν

ψαλμῶν· τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις < Ὡν τὸ στόμα ἀράς καὶ πικρίας γέμει > ἔοικεν γεγονέναι ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἐνά τῳ ψαλμῷ οὕτως εἰρημένον < Οὗ ἀράς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει καὶ πικρίας καὶ δόλου >.

134 Εἴθ' ἐξῆς τοῦτο ἐστίν· < Ὅξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα >· τοῦτο δὲ ζητήσεις ἐν τῷ Ἡσαΐα, ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις τῶν Παροιμιῶν ἐκδόσεσιν, ἐν τῷ < Ταχινοὶ ἐκχέαι αἷμα >, ὃ μετὰ ἀστερίσκων προσετέθη ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἑβδομήκοντα. Τὸ δὲ < Σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν > μέχρι τοῦ δεῦρο οὐκ οἶδα ποῦ ἀνεγνωκῶς· οἶμαι δὲ ἐν τινι τῶν προφητῶν γεγράφθαι· σαινομε γὰρ ἐν τινι τῶν προφητῶν γεγράφθαι τὸ < Ὀδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν >, ἐν δὲ ψαλμοῖς < Οὐκ ἔστιν φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν >. Ἔοικεν οὖν πλείοσιν ῥητοῖς κεχρησθαι ἵνα διδάξῃ πῶς οἶδεν ἡ γραφὴ αἰτιαθέντας Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλλήνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι *** καὶ εἴπερ τοὺς μὴ Ἰουδαίους Ἑλλήνας ὀνομάζει πάντας, τὸ «Ἰουδαῖος» ὄνομα οὐκ ἔθνους ἀλλὰ προαιρέσεώς ἐστιν ὄνομα. Κἂν γὰρ μὴ ἀπὸ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους τις ᾗ, ἀλλογενὴς ἀσπασάμενος τὰ Ἰουδαίων καὶ γενό[μ]ενος προσήλυτος, εὐλόγως ἂν οὗτος Ἰουδαῖος χρηματίζοι π. . τε αὐτὰ εἴ τις ἐν Ἰουδαίοις γεννηθεὶς τὰ τῶν ἐθνῶν ἀσπάζ[οι]το, οὗτος ἐξομοσάμενος τὸν Ἰουδαισμόν προσήλυτος ἄ[ν] χρηματίζοι ἐκείνων ὧν ἀπεδέξατο τοὺς νόμους καὶ τὸν λόγ[ο]ν *** καὶ εἰ μὲν προτίθεται τις βιώσαι κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἐν φανερώ Ἰουδαῖός ἐστιν· εἰ δὲ κατὰ τὸν πνευματικὸν νόμον, ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖος ἂν τοιοῦτος λέγοιτο *** περὶ δὲ Ἑλλήνων εὐλόγως ἐπιστήσαι τις ἂν πῶς γεγονάσιν ὑπὸ ἁμαρτίαν, λέγοντος Παύλου· < Ἀμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου >.

136 Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο φήσομεν ἄλλα || .. ος . [.....] . σπερ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποι [ο] ὕσι [ν καὶ ἐνδείκν υ]νται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν *** τὸν φύσε[ι νό]μον τοῦτον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, τὸν δὲ κατὰ τὰς πόλεις γραπτὸν μὴ εἶναι φύσει ἀλλὰ θέσει νόμον καὶ μάλιστα [ὃ]τε ἔ[ν] τισιν ἐναντιοῦται τῷ τῆς φύσεως νόμῳ *** εἴπερ τὸν Μωσέως νόμ[ον] ὑπολαμβάνεται εἶναι περὶ οὗ τῷ Παύλῳ ἐστὶν ὁ λόγος, δηλονότι ἡ ἁμαρτία οὐκ ἐλλογηθήσεται πρὸ Μωσέως οὔτε τῷ Κάϊν ἀδελφοκτονήσαντι, οὔτε τοῖς διὰ τὰ ἁμαρτήματα τὸν κατακλυσμὸν πεπονθόσιν ἀλλ' οὔτε [τοῖς] ἐν Σοδόμοις πονηροῖς καὶ ἁμαρτωλοῖς σφόδρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ [καταλ]ελογισμέ[νο]ις καὶ διὰ τα[ῦ]τα καταδικασθεῖσιν πυρὶ καὶ θεί[ω] κατ' ἃ [τὰ] ἀναγεγραμμένα *** Καὶ Ἑλλήνων δέ τινες οὐ κακῶς . [. ἀπε]φήναντο ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐν τῷ λογικῷ καὶ θνητῷ γένει ἅμ[α τῇ συμ]πληρώσει τοῦ λόγου πρότερον ὑποστῆναι τὴν κακίαν, εἴτα χρό[ν]ω ἐξ ἑ[π]ιμελείας καὶ προσοχῆς ταύτην μὲν ἀνασκευάζεσθαι, τὴν δὲ ἀρ[ετῇ]ν ὑφίστασθαι *** δίκαιοι δὲ κατ' ἐνώπιόν εἰσιν τῶν ὑποδεεστέρων καὶ π[ολλ]άκις γε συγκρίσει χειρόνων καὶ ὁ ἄδικος δίκαιος εἴρηται.

138 Οὕτω γοῦν τῇ Ἱερουσαλὴμ εἴρηται περὶ Σοδόμων· < Ἐδικαιώθη Σόδομα ἐκ σοῦ > *** Ἐπὶ οὖν αἱ γραφαὶ μαρτυρῶσιν τισὶν ὡς δικαίοις καὶ πάλιν λέγωσιν < Οὐ δικαιοθήσεται κατ' ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν >, μὴ νομίσης αὐτὰς ἑαυτὰ < ἱ > ἐναντιοῦσθαι μηδὲ τὸν Παῦλον μὴ ἀκηκοέναι τῶν ἐπαινουμένων ἐπὶ δικαιοσύνῃ λέγοντα < Οὐκ ἔστιν δίκαιος οὐδὲ εἷς >. Ἐρεῖς γὰρ ὅτι ὁ αὐτὸς ὡς μὲν πρὸς τούσδε δίκαιός ἐστιν, ὡς δὲ πρὸς τὸν Θεὸν οὐκ ἔστιν δίκαιος *** Οὐ δικαιοῦται οὖν Ἀαρὼν ἐνώπιον Μωσέως νικώμενος ὑπὸ τῆς ἐν Μωϋσεῖ δικαιοσύνης. Ἡ δὲ Μαρία δικαιοῦται μὲν ἐνώπιον πολλῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐνώπιον Ἀαρὼν καὶ Μωσέως *** πῶς οὐκ ἔστιν δίκαιος οὐδὲ εἷς, Ἰουδαῖος μὲν κἂν προφήτης ᾗ, Ἑλλήν δὲ κἂν ἀποστολικός τις ᾗ, ὁποῖος ὁ μαθητευθεὶς Παύλῳ Τίτος ἐτύγχανεν *** Ποῖα δὲ ἀποκείμενα ᾗ ὅτε πληροῦται τὸ < Εἶπεν Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς μου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου >; *** Πῶς γὰρ ἔστιν ὁ συνίων ἐπεὶπερ εἴ τις δοκεῖ ἐγνωκέναι οὕτω ἔγνω καθὼς δεῖ γνῶναι; Ὁ μὲν γὰρ συνίων βλέπει πρόσωπον πρὸς πρόσωπο ν, ὁ δὲ μὴ βλέπων πω πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀλλὰ δι' ἐσόπτρου ἔτι καὶ ἐν αἰνίγματι οὐδέπω συνήσιν *** Τάχα μὲν οὖν πάντες ἐξέκλιναν ὅτε πορευόμενοι || ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον αἶροντες τὰ σπέρματα αὐτῶν καὶ

ἐποίη[σ]αν ἃ αἴτια τῆς εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ δ' ἂν εἴη τὸ «ἐξέκλιναν» λαμβάνειν διὰ τὴν κακίαν οὕσαν παρὰ φύσιν *** οἱ ποιήσαντες μόνα τὰ διαταχθέντα δοῦλοι ἀχρεῖοί εἰσιν, ἐπεὶ ἅμα καὶ τότε ἡ χρεώθημεν· καὶ μήποτε οὐκ ἔστιν καύχημα τὸ < «Ὁ» ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιθήκαμεν >.

140 Ὁ γοῦν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον λαβὼν τὸ τάλαντον μετὰ τοῦ συνδούλου ἑαυτοῦ τοῦ εἰληφότος πέντε τάλαντα ὃ μὲν ὥφειλεν ἀποδοῦναι ἔδωκεν λέγων τῷ κυρίῳ· < Ἴδε ἔχεις τὸ σόν >, οὐδὲν ἤττον ἀποδοὺς ὃ ὥφειλεν, ἀχρεῖος ὑπὸ τοῦ κυρίου λέγεται εἶναι δοῦλος φάσκοντος· < Καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον καὶ ἔσται ὁ κλαυθμ [ὅς καὶ ὁ] βρυγμὸς τῶν ὀδόντων >. Οὐκοῦν πάντες ἐξέκλιναν καὶ ἅ [μα ἢ χ ρ] εῴθησαν *** ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν εἰπόντα < Τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵν [α ζωὴ ν] αἰώνιον κληρονομήσω >; εἶπεν· < Τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ; E [ἴ]ς ἐστὶν ἀγαθὸς , ὁ Θεὸς > *** ταῦτόν εἶναι χρηστότητα ἀγαθότητι τετηρήκαμεν ἐν τῷ < Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ , ὅτι χρηστός , ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ < ἔλεος > αὐτοῦ >, παρὰ τοῖς λοιποῖς ὅτι ἀγαθὸς , ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τό *** Καὶ εἴ τίς γε ἐπιστήσῃ ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῷ νομιζομένῳ εἶναι δικαιοτάτῳ, οὐκ ἂν αὐτὸν ταχέως εὖροι καθαρὸν ἀπὸ παντὸς δόλου *** Ξίφη οὖν εἰσιν οἱ πόδες ὁξέα τῶν ἐκχεόντων αἷμα , ὡς περ ἐκ τοῦ ἐναντίου ὥραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ· πόδες δὲ ἀντὶ τοῦ αἰ πορεῖαι καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς γε τῶν τοιούτων οὐδὲν ὑγιές ἐστίν, ἀλλὰ σύντριμμα καὶ πᾶσα τλαιπωρία *** Ταῦτόν δέ ἐστιν τὸ εἶναι φόβον Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν τῷ ἐπιστήμην ἔχειν περὶ φόβου Θεοῦ, ἢν βουλόμενος ἡμᾶς διδάξαι ὁ Λόγος φησὶν· < Δεῦτ ε , τέκνα , ἀκούσατέ μου > *** δοκεῖν ἔχειν φόβον Θεοῦ, μὴ ἔχειν δὲ ἐκεῖνον τὸν κυρίως ὀνομαζόμενον φόβον Θεοῦ· ἢ οὐ φήσομεν δοκεῖν ἔχειν φόβον Θεοῦ τοὺς προθέσει φόβου Θεοῦ γάμων ἀπεχομένους καὶ < μὴ χρωμένους > βρώμασιν καὶ πόμασιν; Ἀλλ' ὁ νοῦν ἔχων φήσῃ ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθῶς Θεοῦ φόβος ὁ ἐν ἐκείνοις ὡς οὐδὲ ἀλήθεια *** Πλήθους ὄντος ἀμαρτημάτων, οὐ πάντως ἕκαστος ἔνοχος ἐστὶν τοῖς πᾶσιν, ἀλλ' οἶδε μὲν τῷδε τῷ ἀμαρτήματι, ἕτεροι τῷδε, ὥστε πάντας τοὺς ὑπὸ ἀμαρτίαν ὄντας ἐνόχους εἶναι, οὐ τὸν καθ' ἓνα τοῖς πᾶσιν ἀλλὰ τὸν καθ' ἓνα τινὶ τῶν πάν < των > || καὶ οὕτω τοὺς πάντας τοῖς πᾶσιν.

142 [Rom. 3, 19—20] > Οἷ [δ α]μεν δὲ [ὅ]τι ὅσα ὁ νόμος λαλεῖ τοῖς ἐν τῷ νόμῳ· *** Εἶπερ νόμον ἐνθάδε νομίζομεν μόνον λέγεσθαι τὸν Μωσέως, ἀπροσλογώτατα ἂν φάσκοι ὁ ἀπόστολος τὸ διὰ τοῦτο τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖν τὸν νόμον ὅσα λέγει ἵνα μηδεὶς ἀνθρώπων τόπον ἀπολογίας ἔχη περὶ τῶν ἑαυτοῦ ἀμαρτημάτων· τοιοῦτον γὰρ ἐστὶν τὸ < Ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ >.

144 Τί < γὰρ > κοινὸν πρὸς πᾶσαν σάρκα τὰ ἔργα τοῦ Μωσέως νόμου; Πῶς δὲ καὶ ἡ τῆς ἀμαρτίας ἐπίγνωσις διὰ τοῦ Μωσέως νόμου γίνεται, πολλῶν καὶ πρὸ Μωσέως ἐπεγνωκότων τὰ ἴδια ἀμαρτήματα; Κάιν μὲν γὰρ φησιν· < Μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με >. Οἱ δὲ εἰς Αἴγυπτον καταβάντες πρὸς τὸν Ἰωσήφ πατριάρχα λέγουσιν ἐπὶ τοῖς τοῦ Ἰωσήφ πρὸς αὐτοὺς λόγοις τὸ < Ἐν ἀμαρτίᾳ ἐσμέν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν , ὅτι ὑπερείδομεν τὴν θλίψιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ > ἀλλὰ καὶ εἶπερ ὁ Ἰωβ δείκνυται πρὸ Μωσέως γεγονέναι, φησὶν· < Εἰ δὲ καὶ ἀμαρτῶν ἐκουσίως ἔκρυψα τὴν ἀμαρτίαν μου > καὶ τὰ ἐξῆς. Δοκεῖ δὴ μοι μετρίως ἐκ τούτων ἀποδεδεῖχθαι «νόμον» νῦν τῷ ἀποστόλῳ μὴ τὸν Μωσέως λέγεσθαι· εἰ δὲ μὴ ἐκεῖνός ἐστιν περὶ οὗ νῦν διαλαμβάνει, τίς ἂν ἄλλος εἴη περὶ οὗ ταῦτα διδάσκει ἢ ὁ φύσει νόμος, ὁ καὶ γραπτὸς ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων καρδίαις; Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ ἐν τῷ νόμῳ ἢ πᾶς ὁ συμπληρώσας τὸν λόγον ἄνθρωπος; Οὐκ εἰσὶ γὰρ ἐν τῷ νόμῳ οἱ ἔτι ζῶντες χωρὶς νόμου, ὅποιος ἦν καὶ Παῦλος ποτε *** Ἀπολογίᾳ γὰρ τόπος οὐδενὶ καταλείπεται ἀνθρώπῳ τ[ὴν γνῶσ]ιν τοῦ νόμου ἐν τῇ καρδίᾳ συμφυῶς ἔχοντι *** Ὅτε δὲ πᾶν φράττεται στόμα καὶ ὑπόδικος γίνεται πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ , δικαιοῦται ὁ Θεὸς μόνος ἐν τοῖς λόγοις ἑαυτοῦ καὶ νικᾷ ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτόν *** Τίς γὰρ ἀκούων τὰ ἀνάλογον τῷ < Λαὸς μου , τί ἐποίησά σοι ἢ τί ἐλύπησά σε ἢ τί παρενώχλησά σε ;

Ἀποκρίθητί μοι ὅτι ἔχοι ἂν παρησίαν πρὸς τὸ ἀποκρίνασθαι καὶ φυγεῖν τὴν δίκην ἥ πᾶς ὁ κόσμος ὑπόκειται; *** ἔλεγεν ὁ κύριος ὁ θεὸς ὁ ἐπιθυμήσεις ἄφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς ἐξηπάτησέν με καὶ διὰ τὴν αὐτῆς ἀπέκτεινεν ὁ κύριος τινὰ μὲν κατὰ τὴν του πρὸς τι σχέσιν ὠνόμασται ὡς πατὴρ υἱοῦ πατὴρ καὶ υἱὸς πατρὸς υἱός, καὶ πολίτης πολίτου πολίτης, ἃ δὲ κατὰ διαφορὰν ὡς ἄνθρωπος ἵππος οὐδενὸς γὰρ ἄνθρωπος ἄνθρωπος οὐδὲ ἵππος ἵππος.

146 Ζητοῦμεν τοίνυν περὶ τοῦ νόμου, περὶ οὗ νῦν ἐξετάζειν χρή, πότερον κατὰ διαφορὰν ἐστὶν τὸ ὄνομα ὡς τὸ «ἄνθρωπος», ἢ κατὰ τὴν πρὸς τι σχέσιν ὡς ὁ πατὴρ *** Ἄλλος δ' ἂν εἴποι ὅτι ὥσπερ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ ἐστὶν αὐτολόγος καὶ αὐτοσοφία καὶ αὐτοαλήθεια, οὕτως καὶ αὐτονόμος *** Ἐπεὶ γὰρ οἱ ἐν σαρκὶ ζῶντες καὶ συμπληρώσαντες τὸν λόγον ἄνθρωποι αὐτοὶ εἰσιν οἱ ἐν τῷ νόμῳ, καὶ τούτων τὸ στόμα φράττεται ὅτε ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία ἐν αὐτοῖς ἀναξή καὶ οὗτοι κόσμος τις ὄντες ὑπόδικοι γίνονται τῷ Θεῷ.

148 Πλὴν οἱ ἅγιοι οὐκ προέγνω καὶ προώρισεν καὶ ἐκάλεσεν καὶ ἐδικαίωσεν καὶ ἐδόξασεν νόμος εἰσὶ καὶ οὐκ ἐν νόμῳ διόπερ οὐ φραγήσεται αὐτῶν τὸ στόμα, οὐδὲ ὑπόδικοι γενήσονται τῷ Θεῷ (οὐ γὰρ εἰσι σὰρξ) || καὶ εἰ δικαιοῦνται δέ, οὐκ ἐξ ἔργων νόμου δικαιωθήσονται· νόμος γὰρ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου δικαιωθήσεται, αὐτόθεν δίκαιος ὢν καί, εἰ χρή οὕτως ὀνομάσαι, ἕξις δικαιοσύνης *** π[ω]ς διὰ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας ἀλλ' οὐκ ἐκ νόμου. Ἐφιστὰς γὰρ τις τῷ νόμῳ καὶ τοῦτον κατανοῶν τὰ τε προσταττόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐξετάζων καὶ τὰ ἀπαγορευόμενα θεωρῶν γινώσκει τὴν ἁμαρτίαν ὑφισταμένην ἐν τῷ παραλείποντι τὰ ποιητὰ καὶ ἐν τῷ μὴ ἐκκλίνοντι τὰ ἀπαγορευόμενα. Ἐπίγνωσις μὲν οὖν ἁμαρτίας διὰ νόμου, οὐ ποίησις δὲ ἁμαρτίας. Τὸ μὲν γὰρ ποιοῦν ἁμαρτίαν πονηρὸν οὖσαν καρπὸν δένδρον ἐστὶν πονηρόν· οὐ δένδρον δὲ πονηρὸν [ὁ] νόμος· οὐ γὰρ πονηρὸν ὁ νόμος, ἀγαθὸν τυγχάνων. Οὐ τῷ δὲ διὰ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας ὡς διὰ ἱατρικῆς ἐπίγνωσις νόσου καὶ μάλιστα[..] .. τῆς ἐσθότης λανθανούσης καὶ αὐτὸν τὸν νοσοῦντα [καὶ το]ὺς ἀκροθιγῶς ἐν τῇ ἱατρικῇ γενομένους θεωρίᾳ· ὥσπερ οὖν [ἐστὶν] ἀγαθὸν ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη φωρῶσα τὴν νόσον ὅτε διὰ τῆς ἱατρικῆς γίνεται ἐπίγνωσις αὐτῆς, οὕτως ἀγαθὸν νόμος φωρῶν καὶ ἐλέγχων τὴν ἁμαρτίαν ὅτε δι' αὐτοῦ ἐπίγνωσις αὐτῆς γίνεται *** [Rom. 3, 21—24] ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐχ ὥσπερ διὰ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας, οὕτως καὶ φανέρωσις δικαιοσύνης Θεοῦ διὰ νόμου γίνεται· χωρὶς γὰρ νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται· μείζων γὰρ ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ τῶν φυσικῶν ἀφορμῶν, αἵτινες οὐκ εἰσὶν αὐτάρκεις πρὸς τὸ κατανοῆσαι δικαιοσύνην, οὐχ ἀπλῶς ἀλλὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, οὗ τὰ δικαιούμενα κρίματα ἀνεξερεύνητά ἐστι.

150 Διὸ νυνὶ χωρὶς νόμου πεφανέρωται ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη ἥ διδάσκαλός ἐστιν Ἰησοῦς Χριστὸς φανερῶν αὐτὴν καὶ ἐν μηδενὶ παραλαμβάνων εἰς παράστασιν τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης τὸν τῆς φύσεως νόμον (ὁ μὲν γὰρ ἦν ἀνθρώπινος, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη ὡς Θεοῦ ὑπερέβαλε καὶ ὑπερῆρε πάντα τὰ ἀνθρώπινα) φανερούμενη ὁ δὲ αὕτη χωρὶς τοῦ τῆς φύσεως νόμου ἐμαρτυρεῖτο ὥσπερ ὑπὸ τῶν προφητικῶν λόγων ἐξ ἁγίου πνεύματος αἰνιγματωδῶς εἰρημένων, καὶ ὑπὸ τοῦ προφήτου Μωϋσέως νόμου. Καὶ μὴ θαυμάσης εἰ δύο σημανόμενα τοῦ ἐνὸς ὀνόματος τοῦ νόμου ἐν τῷ αὐτῷ παρείληπται τόπων· εὐρήσομεν γὰρ ταύτην τὴν συνήθειαν καὶ ἐν ἄλλαις γραφαῖς οἶον· ὁ κύριος ὁ θεὸς λέγετε ὅτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσιν πρὸς θερισμὸν ἤδη. Δις γὰρ ἐκεῖ ὁ θερισμὸς ὀνομασθεὶς κατὰ μὲν τὸ πρότερον ἐπὶ τὸ σωματικὸν ἀναφέρεται, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἐπὶ τὸ πνευματικόν. Τὸ δὲ ὅμοιον εὐρήσεις καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ γεννητῆς τυφλοῦ θεραπευθέντος, ὃ ἐπιφέρει σωματικῶς γενομένῳ τὸ «Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται».

152

Οὕτω τοίνυν καὶ νῦν χωρὶς μὲν νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, τοῦ τῆς φύσεως, μαρτυρουμένη δὲ ὑπὸ νόμου τοῦ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν. Εἵπομεν δ' ἂν πρὸς τοὺς ἔτι ὀκνοῦντας παραδέξασθαι τὸ διττὸν σημαίνοντον τοῦ νόμου, ὅτι εἴπερ ὁ αὐτὸς νόμος παρείληπται ἔν τε τῷ < Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται > καὶ ἐν τῷ < Μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν > εἰ μὲν χωρὶς νόμου πεφανέρωται, οὐχ ὑπὸ νόμου μαρτυρεῖται· εἰ δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου μαρτυρεῖται οὐ χωρὶς τοῦ νόμου πεφανέρωται. Τῇ τοίνυν δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ φανερούμενη ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρεῖ οὐδαμῶς μὲν ὁ τῆς φύσεως νόμος (μικρότερος γάρ ἐστιν αὐτῆς), ὁ δὲ Μωσέως νόμος, οὐ τὸ γράμμα ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, καὶ οἱ ἀνάλογον τῷ πνεύματι τοῦ νόμου προφηταὶ καὶ ὁ ἐν αὐτοῖς πνευματικὸς λόγος *** Φυσικὰς μὲν γὰρ ἔχομεν ἀφορμὰς πρὸς σωφροσύνην καὶ τὸ ἐν ἀνθρώποις κοινωνικὸν καὶ δίκαιον καὶ φρόνησιν καὶ ἀνδρείαν, οὐδεμίαν δὲ ἀφορμὴν ἔστιν πρὸς τὸ πιστεῦσαι ὅτι Ἰησοῦς || ἐ[στίν] ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ. Διόπερ νυνὶ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, αὕτη δὲ φ[αν]ερωθεῖσα χωρὶς τοῦ τῆς φύσεως νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ, λέγω δὲ ὁ Χριστός, μαρ[τυ]ρουμένη ἐστὶν ὑπὸ τοῦ νόμου Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν. Ἔτερον δὲ παρὰ τὸ < Οὐδὲν κρυπτὸν οὐ φανερωθήσεται > ἐστὶν τὸ < Κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται >, ὥστε κρυπτὸν μὲν τὸ κρεῖττον ὠνομάσθαι, κεκαλυμμένον δὲ τὸ χεῖρον, εἴπερ πᾶν τὸ φανερούμενον φῶς ἐστίν.

154 Εἰ δὲ μὴ τοιοῦτόν τι νοήσαιμεν περὶ τὸν τόπον, δόξει ταυτολογία εἶναι *** πρῶτον τὸ τῶν δικαίων κρυπτὸν φανερόν γενήσεται, εἴτα μετὰ τοῦτο τὸ κεκαλυμμένον καὶ δόλιον τῶν ἐναντίων ἀποκαλυφθήσεται καὶ οἷονεὶ ἐλεγχθήσεται *** καὶ πιστεύοντάς γε Ἰησοῦ Χριστῷ ἢ πίστιν χωροῦντας ἦν Ἰησοῦς Χριστὸς αὐτοῖς ἐνεποίησεν εἰς τὸν Πατέρα *** δικαιοῖ τοὺς πιστεύοντας οὐ κατὰ μισθὸν ὀφειλόμενον· τ[ί] γὰρ πέπρακται καὶ κατῳρθωται Ἰουδαίων τινὲς ἢ Ἑλλήνων ἄξιον τοῦ τ[ὸν] π[ατέρα] ξαντα δικαιωθῆναι; *** ἐφίστημι μήποτε οὕτω δύναται καὶ ὁ Σολομ[ων] ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰρηκέναι τὸ < Λύτρον ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος [ς] > ὡς γ[ὰρ] ψυχῆς πλοῦτος ἴδιος ἢ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ [λόγος] καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί, ἵσον δύναται τὸ < Λύτρον ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος > τῷ «Λύτρον ἀνδρὸς ψυχῆς ἢ ἀρετῆς», καὶ τῷ «Λύτρον ἀνδρὸς ψυχῆς Ἰησοῦς Χριστὸς ὅς ἐστιν Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία καὶ τὰ λοιπά» *** [Rom.

156 3, 25—26] Τοῦτον τοίνυν ἱλασμόν ποιησόμενον περὶ τῶν ἡμαρτηκόντων ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐπὶ τὸ ἀθετηθῆναι τὴν τῶν ἁμαρτημάτων φύσιν πάλαι προέθετο ὁ Θεὸς ἐσόμενον ἱλαστήριον συγχρησομένῳ εἰς τὸν περὶ τῶν δεομένων ἱλασμοῦ ἱλασμόν τῇ πίστει τῶν ἐν τῷ ἱλασμῷ ἐσομένων *** πρότερον οὐδέπω ποιῶν τὸ ἔργον τοῦ εἶναι ἱλαστήριον· περιέμενεν γὰρ τὸν νῦν καιρὸν ἵνα μὴ τάχιον γινόμενος ἱλαστήριον ὁ τηλικούτος ὑπὲρ ὀλιγωτέρων γένηται ἱλαστήριον *** καὶ γέγονεν τότε τοῦ ἱλαστηρίου ἔργον καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης ἔνδειξις, δεηθέντων τῶν πραγμάτων τῆς ἀπ' ἀμφοτέρων ὠφελείας μετὰ τὸ πειραθῆναι μυρίων ὅσων προγενομένων ἁμαρτημάτων κατὰ πάρεσιν ἀριθμῶν *** Ὁμολογουμένως δὲ πολλαχοῦ ἃ φέρει ὁ ἀπόστολος νοήματα ἀπὸ τῶν θησαυρῶν φέρει νόμου καὶ προφητῶν *** καὶ ἔοικέν γε τὸ <ἐν> Ἐξόδῳ ἱλαστήριον ἀναφέρειν οὐκ ἐπ' ἄλλον τινὰ ἢ τὸν Σωτῆρα· τοῦτον γὰρ προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον *** χρυσίον δὲ καθαρὸν πολλαχοῦ τηρήσας συμβολικῶς λέγεσθαι τὸν καθαρὸν καὶ ἀμιγῆ πρὸς ὕλην νοῦν· τοιοῦτον δὲ ἐστὶν ἡμῶν τὸ ἱλαστήριον τὸ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν Θεὸς Λόγος ἢ τάχα μᾶλλον ἢ τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ, ἐπεὶ ἅμα τῶν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ ἠρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ οὐδὲ ἔγνω ἁμαρτίαν *** || Φησὶν γάρ· < Ἴνα ἐξιχύσῃτε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις τί[τ]ο μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος καὶ ὕψος > μεγάλης οὖν νοητικῆς, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, εὐτονίας καὶ ἰσχύος χρειά ἵν' ἐξιχύσωμεν καταλαβέσθαι μῆκος μὲν καὶ πλάτος τοῦ ἱλαστηρίου, μῆκος δὲ καὶ πλάτος καὶ βάθος τῶν στερεῶν οἷον τῆς κιβωτοῦ

καὶ τῆς τραπέζης, μήκος δὲ καὶ πλάτος καὶ βάθος καὶ ὕψος τῶν προσειληφόντων τῇ οἴῳ
σωματικῇ στερεότητι τὸ ὕψος τῆς νοητῆς φύσεως *** ἐρμηνεῖα Χερουβεῖν ἐπίγνωσις
πεπληθυσμένη, τορευτὰ δὲ ταῦτά ἐστιν τὰ Χερουβεῖν πρὸς παράστασιν, ἀπὸ τῆς τορεύσεως καὶ
ἀκριβείας, τῆς θειότητος *** Τίς οὖν ἂν εἴη ἡ κιβωτὸς ἡ ὑποκειμένη τῷ ἱλαστηρίῳ καὶ τοῖς
Χερ[ουβεῖν] ἢ, ὡς οἶμαι, ἱεραὶ καὶ μακάριαι καὶ χωρητικαὶ τῆς τε τοῦ Μονογ[ενοῦς] καὶ τοῦ
Ἀγίου Πνεύματος θειότητος δυνάμεις σώμασιν οἰκεῖαι .

160 [.....]μεναι καὶ τῆς κεχωρηκυίας ἀμφοτέρα τὰ Χερουβεῖν Ἰησοῦ ψυχ[ῆς οὐς]ῆς ἱλαστηρίου καὶ
ὑπερκειμένης τὰ τροπικῶς λεγόμενα κιβωτόν *** Πρὸς δὲ τὸ ἀνὰ μέσον τῶν δύο Χερουβεῖν
γινώσκεσθαι τὸν χρηματίζοντα παραλήμψαι ῥητὸν ἀπὸ τοῦ Ἀμβακοῦν οὕτως ἔχον· < Κύρι ε ,
εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην · Κύρι ε , κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην · ἐν μέσῳ
δύο ζώων γνωσθήσ η , ἐν τῷ παρεῖναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσ η > *** καὶ ἀρμόζει γε τὸ < Ὅν
προέθετο > τῇ τοῦ Ἰησοῦ μᾶλλον ψυχῇ ἢ τῷ Μονογενεῖ καὶ πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως ·
προτίθεται μὲν γὰρ ὁ Θεὸς τὰ μηδέπω ἐνεστηκότα, ἔθετο δὲ ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον
ἀποστόλους (οὐ προέθετο· ἤδη γὰρ ἦσαν), δεῦτερον προφήτα ς , τρίτον διδασκάλους καὶ τὰ ἐξῆς
*** Δίκαιον δὲ παραθέσθαι τοὺς μετὰ αἵματος γενομένους κατὰ τὸν νόμον ἱλασμούς, ἵν' εὐρεθῇ
ἐκ τῶν παρατιθεμένων καὶ ὧν ἐστὶ σύμβολα τὰ γεγραμμένα. Γέγραπται τοίνυν μετὰ τὴν τοῦ
ἀρχιερέως θυσίαν ἐν τῷ Λευιτικῷ· < Ἐὰν δὲ πᾶσα συναγωγὴ ἀγνοήσῃ καὶ λάθῃ ῥῆμα ἐξ
ὀφθαλμῶν τῆς συναγωγῆς ς , καὶ ποιήσωσι μίαν ἀπασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου ἢ οὐ ποιηθήσεται
ι , καὶ πλημμελήσωσ ι , καὶ γνωσθῇ αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία ἢ ἡμαρτον ἐν αὐτῇ , καὶ προσάξῃ ἡ
συναγωγὴ μόσχον ἐκ βοῶν περὶ τῆς ἁμαρτίας > εἶτα μετ' ὀλίγα < Καὶ εἰσοίσει ὁ ἱερεὺς ὁ χριστὸς
ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου > καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα > Καὶ ποιήσῃ
ι , φησί, τὸν μόσχον ὃν τρόπον ἐποίησεν τὸν μόσχον τῆς ἁμαρτίας · οὕτως ποιηθήσεται αὐτῷ
καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτῶν ὁ ἱερεὺ ς , καὶ ἀφεθήσεται αὐτοῖς > .

162 Οὐκοῦν αἵματι ἐξιλάσεται ὁ ἱερεὺς περὶ πάσης τῆς συναγωγῆς ἵνα ἀφεθῇ αὐτοῖς *** ἐν αὐτῷ
ἐστὶν καὶ τὸ ἱλαστήριον καὶ ἀρχιερεὺς καὶ τὸ θυόμενον ὑπὲρ τοῦ λαοῦ *** ὃν προέθετο ὁ Θεὸς
ἱλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ ἑαυτοῦ αἵματι ι , ἱλαστήριον δὲ διὰ τὴν πάρεσιν τῶν γεγονότων
ἁμαρτημάτων, ἵνα πάρεσις γένηται τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων, τουτέστιν συγχώρησις
καὶ ἄφεσις, τοῖς πιστεύουσιν *** ἐκ γὰρ τῶν παρακειμένων λέξεων τοῦ τε πλούτου τῆς
χρηστότητος καὶ τῆς μακροθυμίας καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν ὀνομασθεῖσα ἀνοχή || αἰνεῖ παρὰ τὸ
ἀνέχεσθαι πεποιημένη *** καὶ δικαίων τὸν ἐκ πίστεω ς , τουτέστιν τὸν πιστεύοντα εἰς Ἰησοῦν
καὶ διὰ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ, καὶ οὐκ ἄ[το]πόν γε προλαβόντας εἰς τὸ » δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως
Ἰησοῦ » εἰπεῖν [ὅτι] ὥσπερ Ἀβραὰμ ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαί[ο]ς ὅς τινι
ν , οὕτως τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν ἢ εἰς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Ἰησοῦ λο[γί]ζεται ὁ Θεὸς τὴν
πίστιν εἰς δικαιοσύνην, καὶ οὕτω δικαιοὶ τὸν ἐκ π[ί]στεως Ἰησοῦ *** εἰ μὴ ἄρα ἡ μὲν οὐσία
αὐτοῦ ἱλαστήριον, ἡ δὲ ἐνέργεια ἱλασμός *** τούτων δὲ τὴν τάξιν οἶμαι αἰνίττεσθ[αι] τὸ
Λευιτικόν, πρῶτον μὲν νομοθετοῦν περὶ δώρων, δεῦτερον δὲ περὶ θυσιῶν σωτηρίου καὶ τρίτον
περὶ ψυχῆς ἁμαρτούσης ἀκουσίως *** [Rom. 3, 27—28] πρῶτους ἐκείνους πεπιστεῦσθαι τὰ
λόγια τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσον ἐπὶ τούτῳ τὸ κατὰ τῶν ἐθνῶν ἰουδαϊκὸν καύχημα π[αραστ]ήσας, νῦν
αὐτὸ περιγράφει τῷ ἐπενηνοχέει μετὰ τὸ περ [ισθ]ν] τοῦ Ἰουδαίου καὶ τὴν ἀπὸ τῆς
περιτομῆς ὠφέλειαν ὡς ἄρα εἰς ὁ Θεὸς ἀληθὴς ἐστίν, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης *** διὸ πᾶν
τὸ δοκοῦν τ[οῖς] Ἰουδαίοις εἶναι καύχημα ἐκκλείεται καὶ ὥσπερ κωλύεται, νόμου πίστεως
δικαιοῦντος τὸν δικαιοῦμενον καὶ οὐ νόμου ἔργων· οὔτε γὰρ ἀμφοτέροι οἱ νόμοι δικαιοῦσιν
ἅμα, οὔτε ὁ τῶν ἔργων νόμος ἀρκεῖ γὰρ εἰς δικαίωσιν ὁ τῆς πίστεως, ἐπεὶ ἔστιν ποτὲ ἤδη
τυχεῖν τῆς δικαίωσεως πιστεύσαντα μόνον καὶ τὸ καθόλου μηδὲν ἐργασάμενον.

Ἔχομεν γοῦν παραστήσαι τὸν ἐκ μόνης πίστεως χωρὶς ἔργων δικαιούμενον, ὁποῖος ἦν ὁ τῷ Ἰησοῦ συσταυρωθεὶς ληστής, καὶ τὴν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν ἀμαρτωλὸν γυναῖκα τὴν κομίσασαν ἀλάβαστρον μύρου καὶ στᾶσαν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ διαπραξαμένην ἅπερ ἀναγέγραπται πεποιηκέναι *** καὶ ἐξ οὐδενός γε ἔργου νόμου ἀλλ' ἐκ τῆς πίστεως ἀφένονται αἱ ἀμαρτίαι αὐτῆς ὅτε εἶπεν αὐτῇ· < Ἀφένονται σοι αἱ ἀμαρτίαι > καὶ < Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε · πορεύου εἰς εἰρήνην >. Καὶ πολλαχοῦ δὲ τοῦ εὐαγγελίου τὸ < Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε > λέγεται, ἵνα μάθωμεν ὅτι καλῶς λογιζόμεθα δικαιοῦσθαι πίστει ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. Ἀλλ' εἰκός τινα τούτων ἀκούσαντα ἀμελήσιν τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ὡς ἀρκούσης πίστεως εἰς δικαίωσιν. Φήσομεν δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι μετὰ δι καίωσιν ἀδικία γενομένη ἠθέτησεν τὴν χάριν τοῦ δικαιώσαντος *** προλαμβάνει οὖν τὰ ἐσόμενα μετὰ τὴν ἐκ πίστεως δικαίωσιν ἔργα ἢ ἀρκουμένη μόνῃ τῇ πίστει ἀπὸ Θεοῦ δικαίωσις, ἵν' ὁ δικαιούμενος μὴ καυχῆσεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς μηδὲν ἀπὸ Θεοῦ δῶρον λαβών, ἀλλ' ἐξ ἔργων νόμου δικαιωθείς.

166 Ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ τὰ πρὸ τῆς πίστεως ἔργα, κἂν δοκῇ εἶναι δεξιά, ὡς μὴ ἐποικοδομηθέντα καλῶ θεμελίῳ τῇ πίστει, οὐ δικαιοὶ τὸν ποιήσαντα αὐτά. Καὶ ἐπεὶ πᾶσα ἡ ἐξ ἔργων ἀπεκλείσθη πᾶσιν ἀνθρώποις καύχησις, διὰ τοῦτο πᾶς ὁ ὑψὼν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται ι, κἂν ἀληθεύων λέγῃ· < Ὁ Θεός ε, εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμί ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων ἄρπαγε ε, ἄδικο ι, μοιχοί > καὶ τὰ ἐξῆς *** διὰ νόμου πίστεως ἐκκλείεται μὲν πᾶσα καύχησις ἣν καυχῆσαιντο ἂν οἱ μὴ νοοῦντες τὴν ἐκ πίστεως δικαίωσιν, οὐκ ἐκκλείεται δὲ ἡ ἐξ αὐτῆς τῆς πίστεως καύχησις, ὅποια ἦν ἡ Παύλου λέγοντος· < Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι ι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ δ ι' οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται κάγῳ τῷ κόσμῳ >. Μονονουχὶ γάρ φησιν ὅτι μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι ἐπὶ σωφροσύνῃ μ[ηδὲ ἐπὶ] δικαιοσύνῃ, μηδὲ ἐπὶ εὐσεβείᾳ ἢ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς, ἡ ἐν μόνῳ τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ [.. Τίς δ]ὲ τὸ τῆς σωφροσύνης καθαρὸν κατανοήσας μὴ χρηζούσ[ης] σθαι πρὸς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰ πάθη ἀνατρέπειν τὸν λογισμ[ὸν κινδυ]νεύοντα καυχῆσαιτο ἂν ὡς σώφρων ἄνθρωπος σάρκα περικείμενος· ἀγαπητὸν γὰρ εἰ τὴν ἐγκράτειάν τις ἀναλάβοι ἔξιν, ὡς φασὶν τινες τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, ἐλάττονα τῆς σωφροσύνης τυγχάνουσιν.

168 Καὶ τίς ἀναγινώσκων τὸ < Ὅς ἂν ἐμβλέπῃ γυναικὶ πρ > *** Τίς δ' οὕτως δυνατὸς ὥστε μὴ ἂν ποτε τὸ μὴ σοφὸν σοφὸν νομίσαι μηδὲ τὸ σοφὸν οὐ σοφόν; Τὸ δ' ἀνάλογον νοήσας περὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ὅψει πῶς πᾶσα καύχησις ἐξεκλείσθη ἀπὸ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀληθῶς πάντες ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ υ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι *** τὸ < Ποῦ οὖν ἡ καύχησις ε; > καὶ ἀποκεκρίσθαι πρὸς τὸ πύσμα αὐτὸν ἑαυτῷ λέγοντα· < Ἐξεκλείσθη > *** διὸ τάχα ἐπὶ φέρεται· < ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνο ν; οὐχὶ καὶ ἐθνῶν ν; > Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ νόμος, ὁ τοῦ νόμου τοῦ γράμματος κυριώτερος, ὁ ἐγγραφεὶς ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν μὴ Ἰουδαίων μόνον ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν. Ὁ δὲ μὴ εἰδὼς ὅτι ἡ καύχησις ἐξεκλείσθη δι[ὰ] τοῦ τῆς πίστεως νόμου, ἐκ τῆς ἀγνοίας καυχῆσεται μηδὲ ὑπὸ Σολομῶντος εἰρημένῳ ἐπιστήσας τοῦτον ἔχοντι τὸν τρόπον· < Τίς καυχῆσεται ἀγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν ἢ τίς παρρησιάσεται λέγων καθαρ [ὁ]ς εἶναι ἀπὸ ἀμαρτιῶν ν; > *** || [Rom. 3, 29—30] Ποῖος δὲ Θεὸς τῶν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαίων Θεός ἐστιν, ἵνα συμπεριφερομένως αὐτ[ο]ῖς εἴπω, καὶ τῶν ἐτέρων παρὰ τούτους ἐθνῶν; Εἰ μὲν γὰρ ὁ κατ' αὐτοὺς ἀγέννητος, πῶς ἂν εἴῃ καὶ τῶν ψυχικῶν μὴ γινωσκόντων αὐτὸν Θεός; Εἰ δὲ ὡς αὐτοὶ χωρίζουσιν ὁ δημιουργός, πῶς ἂν εἴῃ οὗτος τῶν πνευματικῶν Θεός; Πῶς δὲ κατ' αὐτοὺς εἶπερ Θεὸς οὐκ ἔστιν Θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων εἴῃ ἂν καὶ τῶν ἐθνῶν ἢ ὡς ἂν ἐκεῖνοι ὀνομάσαιεν τῶν ψυχικῶν Θεός, μὴ τυγχάνοντων τῆς τῶν ζώντων προσηγορίας; *** Ἦοικεν δὲ καὶ διὰ τούτων παριστάνειν ὅτι πιστεύσαντες εἰς τὸν Ἰησοῦν εἴτε οἱ περιτεμνόμενοι εἴτε οἱ ἀκρόβυστοι σῶζονται [δ]ταν ἔτι οἱ μὲν ἕτεροι τὰ τοῦ νόμου Μωσέως πράττωσιν κατὰ [τ]ὸ δυνατόν, οἱ δὲ λοιποὶ κατὰ τὴν Χριστοῦ

ἐλευθερίαν πολιτεύωντ[αι] *** Μετὰ ταῦτα ἐπιστήσωμεν τίνι διαφέρει ἡ ἐκ πίστεως
δικαι[ουμένη] περιτομή τῆς οὐκ ἐκ πίστεως ἀλλὰ διὰ πίστεως δικαιο[μένης ἀ]κροβυστίας.

170 Οὐ γὰρ νομιστέον ὡς ἔτυχεν τὸν Παῦλον ἐπὶ [μὲν τῆς] περιτομῆς κε χρῆσθαι τῇ «ἔκ» προθέσει,
ἐπὶ δὲ τῆς ἀκροβυστίας τῇ «διά». Οὐδὲ γὰρ ἐν ἄλλοις φαίνεται τῇ διαφορᾷ τούτων ὡς ἔτυχεν
χρησάμενος (οἶον ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ᾽ Ἡ γυν ἡ , φησίν, ἐκ τοῦ ἀνδρός , ὁ δὲ ἀνὴρ διὰ τῆς
γυναικός »), καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ που διαλεγόμενος ὅτι < Δ ι ' αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ
πάντα ».

172 Δοκεῖ δὴ μοι οἰκειότερον εἶναι τὸ «ἔκ τινος» τῷ «ἐξ οὗ» ἢ περὶ τὸ «διά τινος» τῷ «δι' οὗ», καὶ
προσεχέστερον τὸ «ἔκ τινος» τῷ «ἐξ οὗ» ἢ περὶ τὸ «διά τινος» τῷ «δι' οὗ». Ἡ μὲν γὰρ πρώτως ἐξ
ἀνδρός ἐστίν, οὐδέποτε δι' ἀνδρός· οὐ γὰρ ἐξ ἄλλου ποτὲ γυνὴ ἵνα γένηται δι' ἀνδρός, καὶ
μάλιστα ἐπὶ ἀκούῃς τούτων κατὰ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὕαν διὰ τὸ < Τοῦτο νῦν ὅστουν ἐκ τῶν
ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου ». Ὁ δὲ ἀνὴρ οὐδέποτε ἐκ τῆς γυναικός ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
πρώτως ἐξ ἀνδρός ὧν μετὰ ταῦτα γίνεται διὰ γυναικός ἀλλὰ τοῦτο οὐκέτι ἀρμόζει ἐπὶ τοῦ
Ἀδὰμ ἀλλ' ἐπὶ παντὸς ἀνδρός μετ' ἐκεῖνον *** πάλιν τε αὖ οὐκ < ἄν > εἶπεν ἡ γραφή·
Πάντα διὰ τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἀλλὰ Πάντα διὰ τοῦ λόγου καὶ οὐχ ὑπὸ τοῦ λόγου οὐδ' ἐκ τοῦ
λόγου *** Ἐπεὶ τοίνυν εὐγενέστερον περιτομὴ ἀκροβυστίας, δικαιοῦται περιτομὴ < ἐκ
πίστεως > ὥσπερ βέλτιον τῆς ἀκροβυστίας ὑπάρχον, τὸ δὲ ὑποδεέστερον ἢ ἀκροβυστία
ὁδεύει διὰ τῆς πίστεως ἵνα δικαιωθῇ, οὐκ ἐλθοῦσα ἐκ πίστεως· πιστεύσας γὰρ τις ἔρχεται εἰς
τὴν περιτομήν, καὶ μάλιστα ἣν φησιν ὁ ἀπόστολος τὴν ἐν κρυπτῷ· ὥστε βέλτιον ἐκ πίστεως
δικαιωθῆναι ἢ διὰ πίστεως, ὡς βέλτιον νοεῖται τὸ «ἐξ ἀνδρός» καθὼς ἐξ ἀνδρός < ἡ > τὸ «διὰ
γυναικός» καθὼς διὰ γυναικός. Περὶ δὲ τοῦ Σωτῆρος οὐκ εἴρηται «διὰ γυναικός» ἀλλ' « ἐκ
γυναικός », ὅτι ἐπὶ παντὸς μὲν ἀνθρώπου χώραν ἔχει τοῦτο, ἐπεὶ πρὸ τοῦ διὰ γυναικός γέγονεν
ἐξ ἀνδρός, ἐπὶ δὲ τοῦ Σωτῆρος μὴ γενομένου ἐξ ἀνδρός οὐκ ἔχει τὸ γεγονέναι αὐτὸν διὰ
γυναικός· διόπερ ἐκεῖ, ἐπεὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστίν, ἡ σὰρξ αὐτοῦ, μὴ
γενομένη ἐξ ἀνδρός, γέγονεν ἐκ γυναικός καὶ οὐ διὰ γυναικός.

174 [Rom. 3, 31] ζητοῦμεν διὰ τί μὴ εἶπεν «Ἐκ πίστεως» ἀλλὰ < Διὰ τῆς πίστεως ». Τὸ ἐκ πίστεως
δικαιούμενον ἢ περιτομὴ ἐστίν, καὶ οὐκ ἀμφιβάλλομεν εἰ μὴ καταργεῖται ἐκ πίστεως νόμος,
δικαιομένης ἐκ τῆς πίστεως τῆς περιτομῆς· τῆς δὲ ἀκροβυστίας διὰ τῆς πίστεως δικαιομένης,
< ἄρα διὰ τῆς πίστεως > καταργεῖται ὁ νόμος; Ἀλλὰ νῦν νόμον ἐλάβομεν τὸν Μωσέως διὰ τῆς
πίστεως οὐ καταργούμενον· ἡ γὰρ πίστις ἴστησι καὶ τὸν νόμον ὡς ἐκ Θεοῦ ὄντα· πρόδηλον δὲ
ὡς περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως φαμέν *** Ἰστησιν οὖν πᾶς ὁ ἅγιος καὶ ὑγιῶς πιστεύων τὸν νόμον
καὶ μάλιστα τὸν πνευματικὸν καὶ οὐδαμῶς αὐτὸν καταργεῖ *** Εἰ δέ τις ἀντιθήσει ἐκ τῆς
δευτέρας πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τὸ < Εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν
ἐντετυπωμένη λίθοις ἐγενήθη ἐν δόξῃ ὥστε μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ
πρόσωπον Μωϋσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην », ἐροῦμεν ὅτι οὐ
ταυτόν ἐστι τὸ «Νόμος οὖν καταργεῖται;» τῷ «Νόμον οὖν καταργοῦμεν;» Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς
ἐνεργεῖ ὁ Παῦλος τὸ καταργεῖν τὸν νόμον· εἰ γὰρ καὶ καταργεῖται ὁ νόμος, ὑπὸ τῆς
ὑπερβαλλούσης δόξης καταργεῖται καὶ ὡς ἂν εἴποιμι οὐχ ὑπὸ Παύλου οὐδ' ὑπὸ ἄλλου τινὸς
τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, ἀλλ' ὑπὸ τούτου ὅς φησιν κύριος εἶναι τοῦ σαββάτου.

176 Καὶ οὐ δεδοξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει ὡς πρὸς σύγκρισιν τῆς ὑπερβαλλούσης
δόξης. Μένον γοῦν ὠνόμασε τὸ Χριστοῦ· τὸ δὲ μὴ μένον καταργούμενον, ἐπεὶ ὁ νόμος
παιδαγωγὸς ἕως ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου· καὶ ὥσπερ εἴποιμι ἂν τὸ ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ
ἀναγκαῖον εἶναι ἕως νηπι[ός] ἐστίν ὁ παι[δ]αγωγούμενος, καταργ[ε]ῖ[σθ]αι δὲ τὸ ἔργον τοῦ
παιδαγωγοῦ ἀπὸ τῆς τελειότητος τοῦ παιδαγωγουμένου, οὕτως ἂν εἴποιμι καταργεῖσθαι τὸ
ἔργον τοῦ νόμου ὅτε ἔρχεται τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὅτε καὶ ὁ υἱὸς ὁ ποτε μὴ διαφέρων

δούλου ἀπολαμβάνει τὴν πα τρώαν κληρονομίαν *** ὥς γὰρ καταργεῖται ἡ ἐν Παύλῳ καὶ ἐν Πέτρῳ γνῶσις οὐ λοιδορ[ο]υμένη ἐν τῷ καταργεῖσθαι ἀλλ' ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, οὕτω[ς] Παῦλος μὲν οὐ καταργεῖ τὸν νόμον, ἀλλ' ἵστησιν· ἐὰν δὲ ἀποκαλυφθ[ῇ] ἡ ὑπερβάλλου[σ]α δόξα τοῦ Χριστοῦ, τότε τὸ πρὸ αὐτῆς [..] . ἡ φαινόμενον καὶ λεγόμενον εἶναι δεδο ξασμένον ὑ[πὸ τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης <καταργεῖται> *** τοιούτων τινῶν ἔχεται καὶ τ[ὸ] > Ἐκεῖνον δ [εἰ αὐξάνει ν , ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι > , ὥστε τὰ τῆς νη[πιότητος] καὶ ὁ παραλημφθεὶς δι' αὐτὴν παιδαγωγὸς ἀπὸ τ[ῆς τελειό]τητος καταργεῖται καὶ οὐκ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ παιδαγωγ[ου]μένου.

178 Φησὶν γάρ· < Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως ; Μὴ γένοιτο > . Οὐκ εἶπεν· «Νόμος οὖν καταργεῖται;» ἀλλὰ < Νόμον οὖν καταργοῦμε ν ; > Ὅμοιον δὲ καὶ τὸ > Ἀλλὰ νόμον ἰστάνομεν > . Tome VI [Rom. 4, 1—8] > T [ί ο] ὅν ἐροῦμεν εὐρηκέναι Ἀβραάμ τὸν προπάτορα ἡμῶν κατὰ σάρκα α ; > δύο προειπὼν εἶναι νόμους, ὧν τὸν μὲν ἕτερον νόμον ἔργων ὠνόμασεν, τὸν δὲ ἕτερον νόμον πίστεως, καὶ φήσας ἐκκεκλεῖσθαι τὴν καύχησιν οὐ διὰ τοῦ νόμου τῶν ἔργων ἀλλὰ διὰ τοῦ νόμου τῆς πίστεως καὶ τούτοις ἐπαγαγὼν ὥς ἄρα δύνασθαι δὲ πίστει δικαιοῦσθαι τὸν ἄνθρωπον χωρὶς ἑ[ρ]γῶν νόμου *** δεύτερον δὲ [π]ερὶ τοῦ Ἀβραάμ παριστὰς ὅτι ἐκ πίστεως μᾶλλον ἐδικαιώθη ἢ περ ἐξ ἑ[ρ]γῶν *** οὐδὲν ἥττον φησὶν αὐτὸν κατ[ο]ρθῶσαι τὰ ἔργα ὥς φιλοῦντα παρακολουθεῖν τῇ ἀξίᾳ δικαιοσύνης πί[σ]τει *** καθ' ὅλον δὲ τοῦτον τὸν τόπον δύο ἔοικεν ὑποβάλλειν δικα[ι]ώσεως < ὧν > τ[ὴν] μὲν ἐτέραν ἐξ ἔργων ὠνόμασεν, τὴν δὲ λοιπὴν ἐκ πίστε[ως]] . θαι ἀπὸ νόμου Θεοῦ *** ἡμεῖς δὲ φαμεν ὅτι . η .. [.....] . ς ἀνθρώπους ἔχει καύχημα ὁ ἐξ ἔργων δικαιούμενος [.....] πᾶσαν λογικὴν φύσιν τὴν ἔξω τοιούτων σωμάτων [.

180] ἀν εἴη ὁ τελείως προνοῶν καλὰ τοῦ Θεοῦ μὲν ἐνώπιον ἐν πίστ[ει] ἣν λο[γ]ίζεται ὁ Θεὸς εἰς δικαιοσύνην, ἀνθρώπων δὲ ἐνώπιον καὶ τῶν λοιπῶν λ[ο]γικῶν φύσεων ἐξ ἔργων ἀφ' ὧν δίκαιον ἀποφαίνουσιν τὸν ποιητὴν καὶ μόνοι ἄλλοθεν μὴ δυνάμενοι δικαιοῦν τινα *** δικαιοσύνην οὖν ἀσκητέον συνέντας ὅτι ἡ ζωὴ δικαίῳ καὶ οὐκ ἄλλῳ τινὶ γίνεται προσπα ραλαμβάνοντι τῇ δικαιοσύνῃ τὴν εἰς Θεὸν πίστιν τὴν ε ραφην τῆς ζωῆς ἐν αὐτῇ μελλον ἔχουσαν ἡ τῇ δικαιοσύνῃ *** Ἐπεὶ τοίνυν δύο εἰσὶν δικαιοῦσαι, ἡ μὲν παρὰ Θεῷ δικαιοῦσα, ἡ ἐκ πίστεως ἐστίν, ἡ δὲ παρὰ τοῖς λοιποῖς λογικοῖς, ἡ ἐξ ἔργων, οὕτω πληρουμένου τοῦ < Ἐκ πίστεως μου ὁ δίκαιός μου ζήσεται > , ἔφαρ μόσεις ταῖς δύο δικαιοῦσεις καὶ τὸ < Τὰ κρυπτὰ Κυρίῳ τῷ Θεῷ σο υ , τὰ δὲ φανερά ἡμῖν καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν > , λέξεις δὲ τὰ μὲν Κυρίῳ τῷ Θεῷ βλεπόμενα κρυπτὰ κατὰ τὴν παρὰ Θεῷ δικαιοῦσαν πίστι[ν], τὰ δὲ τοῖς ἀνθρώποις φανερά καὶ τοῖς λοιποῖς λογικοῖς κατὰ τὴν ἐξ ἔργων δικαίωσιν. Καὶ μὴ νομίσης δύνασθαι μὲν πίστιν εἶναι ἓν τι ἣν λογίζεται ὁ Θεὸς εἰς δικαιοσύνην, συνυπάρχειν δὲ ταύτῃ οἷόν τε εἶναι τῇ τοιαύτῃ πίστει ἀδικίαν, ἢ τινα κακίαν. Εἰ γὰρ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστίν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννητα ι , ὁ δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννημένος οὐχ ἁμαρτάνει ι , δηλονότι ὁ πιστεύων ὅτ[ι] Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστίν οὐχ ἁμαρτάνει, ὁ δὲ ἁμαρτάνων οὐ πιστεύει *** Πατέρα δὲ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐκ περιτομῆς λέγων εἶναι τὸν Ἀβραάμ ὁ Παῦλος προστίθεται ὥς ἄρα πατὴρ ἦν κατὰ σάρκα α , ὅπερ οὐχ ἡγοῦμαί [τι]να τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ὑγιῶς ἂν λέξιν, ἐὰν < μὴ > ἄρα τις ἐκ σπέρματος τυγχάνῃ Ἰσμαὴλ ἢ ἀπὸ τινος τῶν ἐξ Ἡσαῦ γενομένων ἢ καὶ ἀπ[ὸ] τῶν Χεττούρας υἱῶν· οὐδεὶς γὰρ τῶν ἔξω τοῦ ἀπὸ τούτων γένους [κ]αὶ τοῦ ἀπὸ Ἰακώβ ὑγιῶς ἂν λέγοι κατὰ σάρκα ἑαυτοῦ πατέρα εἶναι τὸν Ἀβραάμ, εἰ καὶ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν ἔθηκεν αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ εὐλογοῦνται ἐν αὐτῷ π [ᾱ]σαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς *** Μόνος γὰρ [.

182]ν ἐκεῖνος υἱὸς ἂν εἴη τ[ιν]ὸς κατὰ σάρκα ὃς γεγέννηται ἐκ σπέρματός τινος κατὰ σάρκα, ὥσπε[ρ] ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἴρηται κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆ[ς] ἐξεταζομένης ἐπιστολῆς τὸ < Τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δα [υἱδ κατὰ σάρκα > *** ὅτε καὶ ἀποσκηνώσας Ἀβραάμ [ἐ λ]θὼν κατῶ [κησε παρὰ τ ἡ]ν δρῦν τὴν ἐν Μαμβρ ῇ , ἡ ἣν ἐν Χεβρώ ν , καὶ ὦκ [οδόμησεν ἐ κ]εῖ

θυσιαστήριον Κυρίῳ *** Ὑπερβολικῶς μὲν οὖν [..... κ] ἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη
 μεθις τάνα ι , ἀγάπην [δὲ μὴ ἔ] χ ω , οὐδὲν ὠφελοῦμα ι , καὶ ὥσπερ ὑποθέσεως ἔνεκεν τοῦτο
 παρείλημται. Οὐ γὰρ δυνατὸν ἔχειν τὴν τηλικαύτην πίστιν, λέγω δὲ τὴν πᾶσαν ὥστε ὄρη
 μεθιστάναι, καὶ μὴ ἔχειν ἀγάπην *** Χρὴ δὲ ἀκριβῶς εἰδέναι ὅτι τὸ ἔχειν πᾶσαν τὴν πίστιν ἀπὸ
 ἀγάπης ἔρχεται, περὶ ἧς γέγραπται· < Ἡ ἀγάπη πάντα πιστεύει > *** Ἐπὶ τίνι ἐπίστευσεν Ἀβραάμ
 τῷ Θεῷ οὐ πάνυ σαφῶς διηγήσατο ἡ γραφή· ἔοικεν δὲ ὁ ἀπόστολος καθόλου αὐτὸν
 ἐκλαμβάνειν πεπιστευκέναι. Καὶ γὰρ ἀληθῶς, εἰ μὲν τὸ καθόλου, πάντως καὶ τὸ κατὰ μέρος· εἰ
 δ' ἐπὶ τοῖς εἰρημένους ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ, οὐκ ἀκολουθεῖ ὅτι καθόλου ἐπίστευσεν *** ἔστιν
 διάφορα μέτρα τοῦ πιστεύειν Θεῷ· διὸ Ἀβραάμ μὲν ἐπίστευσεν καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς
 δικαιοσύνην, οὐδὲν δὲ τοιοῦτον γέγραπται, ἡνίκα ἐπέιδεν Ἰσραὴλ τὴν χεῖρα τὴν μεγάλην , ἃ
 ἐποίησεν Κύριος τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ ἐφοβήθη ὁ λαὸς τὸν Κύριον καὶ ἐπίστευσαν τῷ Κυρίῳ καὶ
 Μωσεῖ τῷ θεράποντι αὐτοῦ , οὐ πρόσκειται δὲ ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ τὸ < Ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς
 δικαιοσύνην > .

184 Οὐ παντὶ οὖν τῷ πιστεύοντι Θεῷ λογίζεται ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην ἀλλὰ τῷ πᾶσαν τὴν πίστιν
 ἔχοντι, ἥντινα πίστιν οὖσαν δικαιοσύνην λογίζεται εἰς δικαιοσύνην ὁ Θεός *** οὐχ ὡς χάρις
 ἀλλ' ὡς ὀφείλημα· οὐδὲν δὲ κατορθοῦσθαι δύναται τηλικούτον τῇ τῶν ἀνθρώπων ἢ τινος τῶν
 γεννητῶν φύσει, ὥστε ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν τὸ διδόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἄθλον μὴ χάριν εἶναι
 ἀλλ' ὀφείλημα· καὶ εἵπομι < ἂν > γὰρ οὐδὲν ὧν δίδωσιν ὁ Θεὸς τῇ γεννητῇ φύσει ὡς ὀφείλων
 δίδωσιν ἀλλὰ πάντα ὡς χάριν δωρεῖται· καὶ πάντα τὰ εὐεργετούμενα οὐκ ὀφειλομένης αὐτοῖς
 εὐεργεσίας εὐεργετεῖται, ἀλλὰ τῷ βούλεσθαι τὸν Θεὸν ἰδίᾳ χάριτι εὐεργετεῖν οὓς ἂν εὐεργετῇ
 *** Πᾶς μὲν || ν ὁμολογήσαι ἂν φέρ' εἰπεῖν ἐπὶ τῇ[ς ..] . α τὸ δηνάριον παραβολῆς ὅτι
 χάριτι, οὐκ ὀφειλήσει, τῇ ἔκτ[η καὶ] ἐνάτῃ καὶ ἐνδεκ[ά]τῃ ἐληλυθότες ἐπὶ τὸ ἔργον γενομένης
 ἐσπέρας λαμβάνουσι τὸ ἀνὰ δηνάριον· ἡμεῖς δὲ εἵπομεν ἂν ὅτι καὶ οἱ πρῶτ' μισθωθέντες καὶ
 νομίσαντες πλεῖον λήμψεσθαι τὸ ἀνὰ δηνάριον[ν εἰ]ληφότες καὶ αὐτοὶ χάριν εἰλήφασιν *** Νῦν
 οὖν νομιστέον αὐτὸ ἀπλούστερον καὶ καθόλου εἰρησθαι καὶ ἄλλως κοινότερον νοούμενον ἐπὶ
 τῶν οἰσισινοῦν ἐργαζομένων καὶ τὸν μισθὸν ἀπ' ἐκείνων λαμβανόντων, οὐ κατὰ χάριν ἀλλὰ
 κατὰ ὀφείλημα α . Ἠγητέον δὲ αὐτὸ δύνασθαι λέγεσθαι φέρε εἰπεῖν ἐπὶ τῶν ὡς Κάιν
 ἐργαζομένων τὴν γῆν καὶ ποιούντων ἔργα πονηρά· τούτοις γὰρ ὡς ὀφειλόμενα νομίζω καὶ ὡς
 μισθὸν τῶν ἡμαρτημένων ἀποδίδοσθαι τὰς κολάσεις. Διὸ καὶ ὁ ἀπόστολος ὁψώνια μὲν τῆς
 ἀμαρτίας ἔφησεν εἶναι τὸν θάνατον , οὐκέτι δὲ ὁψώνια καὶ ὥσπερ ὀφειλόμενα ἀπὸ Θεοῦ τὴν
 αἰώνιον ζωὴν , ἀλλὰ χάρισμα αὐτοῦ· φησὶ γὰρ τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν *** οὐ νομιστέον ἐπὶ τῶν κρειττόνων ἔργων λέγεσθαι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
 τὸ < Ὡς μὲτρω μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν >· εἰ γὰρ ὧς μὲτρω μετρ[οῦμεν ἀντ]ιμετρηθήσεται
 ἡμῖν, οὐ χάριτι Θεοῦ ἔσται ἡμῖν ἡ σω[τηρία οὐδ'] ἡ αἰώνιος [ζω]ή ἔσται χάρισμα Θεοῦ ***
 χάριτι γὰρ ἔσμεν σεσωσμένοι· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν , Θεοῦ τὸ δῶρον , ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι
 ι .

186 Πρὸς δὲ μέτρον τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν δίδοσθαι τὰς κολάσεις ὑποληπτέον *** Δικαιοῖ οὖν
 τὸ[ν ἀσεβῆ] διὰ τῆς πίστεως μεταθέμενον ἀπὸ τῆς ἀσεβείας [ὥστε λογι]ζεσθαι τὴν μεταθεῖσαν
 αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀσεβείας [πίστιν εἰς] δικαιο[σύν]ην *** Καὶ ἐνόμισεν γε ἀκολουθεῖν τῷ ἄφεισιν
 ἀνομιῶν εἰληφότι καὶ παντὶ οὗ ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἀνομίαι καὶ τῷ ἀνδρὶ οὗ οὐ λογίζεται
 Κύριος ἀμαρτίαν τὸ δικαιοσύνην αὐτῷ λογίζεσθαι χωρὶς ἔργων. Οὐ γὰρ ἐξ ἔργων ῥιζοῦται ἡ
 δικαιοσύνη ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐρριζώσθαι αὐτὴν λογισαμένου τοῦ Θεοῦ τὴν πίστιν εἰς δικαιοσύνην
 *** μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι οὐχὶ μηδαμοῦ μηδαμῶς μηδὲν ποιησάντων ἄξιον
 ἀφέσεως ἀνομιῶν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ μακαρι[ό]τητος ἀλλ' ἔτυχον ταύτης τῆς ἀφέσεως καὶ τοῦ
 μακαρισμο[ῦ], πιστεύσαντες ἐπὶ τὸν δικαιούντα τὸν ἀσεβῆ *** ἐπιστῆσαι δὲ εἰ ἔχει τινὰ τάξιν

πρῶτον μὲν λεγόμενον τὸ < ὧν ἀφέθησα [ν] αἱ ἀνομίαι >, δεύτερον δὲ τὸ < ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι >· μηκέτι μὲν γὰρ πραττομένου τοῦ χειρόνος, ἄφεςις δύναται γενέσθαι ἀνομιῶν, ἀγαθοῦ δὲ ἐπιτελουμένου ἐπὶ τοσοῦτο[ν] ὡς τὰ γινόμενα καλύμματα γενέσθαι τῶν προημαρτημέ νων ἐξαφανίζοντα αὐτῶν τὴν φύσιν, ἐπικαλύπτονται αἱ ἁμα[ρ]τίαι· ὧν προαγόντων οὐδὲ λογίζεται ἔτι Κύριός τινι τὸ ἡμαρτηκέναι *** [Rom.

188 4, 9—12] > Ὁ μακαρι [σ]μὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστία ν ; > *** ὁ ἐπὶ τῷ Δαυὶδ μακαρισμὸς οὐκ ἐπὶ τὴν περιτομὴν ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν *** ἀλλὰ καὶ εἴπερ λογίζεται ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην, ἅρα δικαίῳ λογίζεται ἢ οὐ δικαίῳ; Φανερόν δὴ ὅτι οὐ δικαίῳ]. Πο[ί]α γὰρ χάρις δικαίῳ λογισθῆναι εἰς δι[[καιοσύ]νην; Εἰ δὲ μὴ δικαίῳ, δηλονότι γενομένῳ πρὸ τῆς πίστεως ἀδίκῳ. [Εἰ δὲ λογ]ίζεται τῷ τοιούτῳ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην, μακάριος ἀνὴρ γίνε[ται, οὐ] λογιζομένου οὕτω τοῦ Κυρίου τὴν ἁμαρτίαν ἀλλὰ καὶ ἀφιέντος τὰς πρὸ [τῆς πί]στεως ἀνομίας *** πότερόν ποτε ἔτι ἀκρόβυστος ἦν ὁ Ἀβραάμ ἡνί [κα ἐλ]ογίσθη αὐτῷ ἢ πίστις εἰς δικαιοσύνην ἢ ἤδη γεγέννητο ἐν περιτομῇ. [Λέγει] γοῦν· < Πῶς οὖν ἐλογίσθη ἡ ; > *** ἀποφαίνεται ὅτι μετὰ τὴν ἐκ πίστεως [δικαί]ωσιν λαβὼν τὴν περιτομὴν σημεῖον καὶ σφραγίδα εἴληφεν [τῆς ἐν ἀκρ]οβυστία πίστεως, ἵνα εἰ καὶ ἀμφοτέρων (λέγω δὲ τῶν ἐκ πε[ριτομῆς καὶ] τῶν ἐν ἀκροβυστία) πατὴρ χρημ[ατίζ]ειν ἔμελλεν καθὼ μὲν [ἐλογίσθη ἢ πί]στις αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην ἔ[τι] ὄντι ἐν ἀκροβυστία [..... .. πατή]ρ τῶν πιστευόντων ἐν ἀκροβ[υστ]ί[α], καθὼ δὲ περιτετμημ[ένος ἐγέννησ]ε τὸν Ἰσαὰκ ἵνα γένηται πατὴρ τῶν ἐκ περιτομῆς κατὰ [σάρκα] .

190 . ὁκτα]ημέρου ἀρξαμένης ἀπὸ τοῦ Ἰ[σ]αάκ *** Λαμβάνει δὲ μετὰ τὴν ἐκ πίστεως δικαίωσιν σημεῖον περιτομῆς ὥσπερ σφραγίδα τυγχάνουσιν καὶ ἀποκλείουσιν, δίκην τῶν ἐσφραγισμένων, τὸ μυστήριον τῶν ἐκ πίστεως δικαιουμένων, ἵν' οἱ μετὰ τὴν πίστιν ἐκεῖνοι γενομένοι ἐκ περιτομῆς τοῦ Ἀβραάμ, ἔτεροι ὄντες τῶν ἐκ πίστεως δικαιωθησομένων τέκνων αὐτοῦ, ἢ εἰς τέκνα αὐτοῦ λογισθησομένων, ἕτερος ὥσι λαὸς παρὰ τὸν ἐν ἀκροβυστία ἐκ πίστεως δικαιωθησόμενον *** καὶ κατὰ τὸν Παῦλον δὲ ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ , τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται *** Ἡ δὲ σφραγὶς ἐτηρεῖτο μὲν μὴ λυομένη ὅσον οὐδέπω ἐληλύθεισαν οἱ ἐκ πίστεως καὶ ἐν ἀκροβυστία· ἡνίκα δὲ ἦλθεν ὁ προειρημένος τεχθήσεσθαι λα[ὸς] τῶν ἐν ἀκροβυστία καὶ ἐκ πίστεως δικαιουμένων, τότε ἡ σφ[ρ]αγὶς καὶ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο λυθήσεται, ἐνσtάντος τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου μέχρις ὅτου τὴν σφραγίδα τηρεῖσθαι ἐχρήν, ὥστ' ἂν λεχθῆναι τῷ νῦν βουλομένῳ τὴν σφραγίδα ἐκείνην λαβεῖν [ὅ]τι < Ἐὰν περιτέμνησθ ε , Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει >. Οἶμαι δὲ ὅτι ὡς[π]ερ ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατ[ά] ρ α , οὕτως ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς πρὸς τὸ μὴ περιτέμνεσθαι ἀ[ν]αλαβὼν εἰς ἑαυτὸν τὴν περιτομὴν, καὶ ὁ νόμος μὲν καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου *** Καὶ ἡμεῖς δ' ἂν πυθοίμεθα πῶς < ἐ > λογίσθη καὶ πότε, ἤδη πατρὶ γενομένῳ ἢ ἔτι ἀτέκνῳ τυγχάνοντι.

192 Φανερόν [δ]ὴ ὅτι ἔτι ἀτέκνῳ ὄντι· οὐ δὲ γὰρ ὁ Ἰσραὴλ ἤδη πω γεγέννητο, κα[ὶ] ὥσπερ ἐπεὶ οὐκ ἐν περ[ι]τομῇ ἦν ἀλλ' ἐν ἀκροβυστία διὰ τοῦτο ἔμελλ[εν] εἶν[α]ι [πατὴρ τ]ῶν ἐ[ν] ἀκ[ρο]β[υσ]τί[α] ἐκ πίστεως δικαιουμένων, οὕτως [καὶ] ἐπεὶ μ[ὲ]ν ἔμελλ[εν] ἔσεσθαι πατὴρ τῶν δικαιουμένων ἐκ πίστεως, [ο]ὐκ ἐκ σπέρματος [αὐ]τ[οῦ] τυχανόντων· οὐ γὰρ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ οἱ ἐν ἀκροβυστία κα[ὶ] ἐκ πίστεως δικαιούμενοι *** Ὅτε οὖν ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθ[η αὐ]τῷ εἰς δικαιοσύνην, οὐδέπω ἦν Ἀβραάμ ἀλλ' ἔτι ἦν Ἀβράμ καὶ Ἀβράμ [ἔτι] ἀτ[έκν]ῳ τυγχάνοντι ἔτεκεν ἢ Ἀγὰρ υἱὸν οὗ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα ὁ πατὴρ Ἰ[σρα]ήλ, Ἀβραάμ δὲ γενομένῳ ἔτεκεν ἢ Σάρρα υἱὸν εἰς τὸ γῆρα ς , εἰς τὸ [ν κα ι] ρὸν καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Κύριος· καὶ ἐκάλεσεν Ἀβραάμ τὸ ὄνομα [τοῦ υ ἱ οῦ αὐτοῦ τοῦ γενομέν[ο] υ αὐτῷ , ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Σάρρα υἱό ν , Ἰ [σ αάκ *** Σ]αφῶς δὲ ἡ γραφὴ λέγει· < Ἐπ[ὶ] σ[τε]υ[σ]εν δὲ

Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη [ἡ αὐτὸς ὧ] εἰς δικαιοσύνην > καὶ . [.....] τῶν ἄλλων ἐκδό[σ]εων [.....] τα ἐν τῇ Γενέσει τὸ Ἀβ[.....] α ὠβελίσσαμεν ἐπέιπερ π[.....] καὶ ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ [εἰς δικαιοσύνην] *** Νομίζω δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μὴ ἐπιστήσαντας τῇ ἀκριβείᾳ τῆς γραφῆς ἐκθέσθαι τὸ ἀπὸ τῆς Γενέσεως ῥητὸν οὐχ ὡς Παῦλος αὐτὸ ἔθηκεν ἐν τῇ ἀρχῇ· οὐκ ἂν γὰρ ὁ οὕτως ἀκριβῆς ἐξέθετο τὸ < Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην >, ἀλλὰ < Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ >.

194 Οὕτω δὲ εἰκὸς καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς γεγράφθαι ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ὅτι < Ἐλογίσθη ἡ πίστις τῷ Ἀβραάμ εἰς δικαιοσύνην >. Νυνὶ δὲ ἔχομεν ἡμεῖς Ἀβραάμ *** [τὸ] < Ἐπίστευσεν Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰ [ς δικαιοσύνην > γ]εγραμμένον ἐπὶ τῇ τοῦ ἐκ < τούτου > σπέρματος ἐπαγγελίᾳ εὐλόγω[ς ἐπιφ]έρο[ι]ς ἂν ἐπὶ τοὺς ἐν ἀκροβυστίᾳ π[ι]σ[τ]εύοντας ὡς γεγραμμένου τοῦ προειρημένου διὰ τὸ εἶναι τὸν Ἀβραάμ πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἄκροβυστίας εἰς τὸ λογισθῆναι αὐτοῖς δικαιοσύνην *** τὰ δὲ φαῦλα καὶ τὸν αὐχοῦντα εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἐκείνου μὲν ἀποκηρύττει, ποιεῖ δὲ χρηματίζειν φαύλου τινὸς καὶ χείρονος διὸ καὶ ὁ Δανιήλ φ[η]σιν πρὸς τὸν ἕτερον τῶν ἀκολάστων πρεσβυτέρων· < Σπέρμα Χαναάν καὶ οὐκ Ἰούδα >, τὸ κάλλος ἐξηπάτησέν σε καὶ ἡ ἐπιθυμία διέστρεψεν τὴν καρδίαν σου >. Εἴπερ οὖν ὁ μὴ γεννώμενος σωματικῶς ἀπὸ τοῦ Χαναάν σπέρμα Χαναάν ἐστὶν διὰ τὴν ἀκολασίαν, κὰν δόξη ἔξ Ἰούδα χρηματίζειν, πῶς οὐκ ἂν εὐλογώτερον σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ [ὁ] μὴ δοκῶν ἔξ ἐκείνου γεγενῆσθαι λέγοιτο, μιμησάμενος δὲ τὴν λογιθεῖσαν τῷ Ἀβραάμ πίστιν εἰς δικαιοσύνην; *** πατὴρ οὖν ὁ Ἀβρ[α]άμ καὶ τῶν ἐν ἀκροβυστίᾳ πιστευόντων εἰς τὸ λογισθῆναι αὐτοῖς δικαιοσύνην καὶ τῶν ἐκ περιτομῆς εἰς τὸ καὶ αὐτοῖς διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν λογισθῆναι τὴν δικαιοσύνην *** [Rom. 4, 13] Εἰ μὲν γὰρ μηδεμίᾳ ἐπαγγελίᾳ πρὸς αὐτὸν ἢ τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἴρητο πρὸ τοῦ < Ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην > οὐκ ἂν ἐπιπορήσαμεν πῶς τὸ ἀποστολικὸν εἴρηται ὅτι < οὐ διὰ νόμ[ο]ν ἐπαγγελία τῷ Ἀβραάμ ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ὅ, τὸ κληρονόμ[ο]ν [αὐ]τ[ὸ]ν εἶναι κόσμ[ο]ν αὐ[τ]ῶν [λ]λὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως >.

196 Νυνὶ δὲ εὐρίσκο[μεν] ὡς μαρτυρία ἐπαγγελίαν αὐτῷ εἰρημένην ἣν νομίζω λελέχθαι περὶ τοῦ κληρονόμου αὐτὸν εἶναι κόσμου *** οὐ διὰ νόμου δὲ ἡ Μελχισέδεκ ἐπαγγελία δέδοται αὐτῷ ὅτε ἠυλόγησεν αὐτὸν καὶ εἶπεν· < Εὐλογημένος Ἀβραάμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστὸς, ὃς παρέδωκεν τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι > *** τάχα τὰ μὲν πρὸ τοῦ < Ἐπίστευσεν Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην > δύναται ἐφαρμόζειν τῷ < Οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραάμ ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι κόσμου >, τὰ δὲ μετὰ τὸ < Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην > τῷ < Ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως >, ὁ ποῖόν ἐστ[ιν] ... >. εὖς ἐπιφερόμενον τῷ < Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην > *** [Rom. 4, 14—15] τὸ εὐλογον τῆς ἐκ πίστεως μᾶλλον ἢ ἐκ νόμου δικαιοσύνης καὶ παρίστησιν φάσκων· Εἰ οἱ κληρονόμοι κληρονόμοι γίνονται οὐκ ἐκ πίστεως ἀλλ' ἐκ νόμου, δηλονότι κενὴ ἔσται ἡ πίστις, μηδενὸς δι' αὐτῆς πληρουμένου τῷ πεπιστευκότι, καὶ ἡ διὰ πίστεως ἐπαγγελία γενομένη ἔσται καταργουμένη τῷ τὴν κληρονομίαν μὴ ἀκολούθως τῇ ἐκ πίστεως ἐπαγγελίᾳ δίδοσθαι τῷ πεπιστευκότι ἀλλὰ τῷ τὸν νόμον πεπληρωκότι *** ὥσπερ δὲ ὁ πιστεύων εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν πιστεύει εἰς τὸν πέμψαντα αὐτὸν Θεόν, οὕτως ὁ πιστεύων Μωσῇ πιστεύει εἰς τὸν Χριστόν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ > Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί > εἰ δὲ ὁ πιστεύων Χριστῷ πιστεύει τῷ Πατρί, δηλονότι καὶ ὁ πιστεύων Μωσῇ πιστεύει τῷ Θεῷ *** Οἱ γοῦν πρὸ τοῦ Μωσέως νόμου δικαιωθέντες, ὥσπερ Ἐνώχ ὁ εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ καὶ Νῶε ὁ μαρτυρηθεὶς εἶναι δίκαιος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ καὶ οἱ καταξιωθέντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπικλήσεως Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ οὐ τῷ Μωσέως

ἐντυχόν τες νόμῳ τοιοῦτοι παρὰ Θεῶ ἐχρηματίσαν, ὁποίους αὐτοὺς ὁ τὸν νόμον γραψὰς Μωσῆς εἶναι ἐμαρτύρησεν· καὶ γὰρ ἀληθῶς δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται 1, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς *** ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ μηδαμόθεν δικαιοῦσθαι θέλοντες τὸν ἄνθρωπον ἢ ἐκ τοῦ Μωσέως κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, πότερόν ποτε οὐδεὶς πρὸ Μωσέως ἐδικαιώθη, ἢ ἐδικαιώθη μὲν καὶ χωρὶς τοῦ Μωσέως νόμου, ὥσπερ εἰ δὲ μετενόησεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς δικαιοσύνης τούτου ὡς χείρονος καὶ δέδωκε διὰ Μωσέως βελτίονα τρόπον δικαιοσύνης *** || Ὡρα οὖν πρὸς ταῦτα λέγειν ὅτι δεδέηται οἱ μὴ τηλικούτοι ὥστε δικαιωθῆναι ὁμοίως τοῖς πατράσιν χωρὶς τῆς διὰ γραμμάτων νομοθεσίας τοῦ διὰ Μωσέως νόμου ὑπὲρ τοῦ τὴν χύσιν τῆς κακίας αὐτῶν παύσασθαι καὶ ὑπὲρ τοῦ περισπωμένους αὐτοὺς περὶ τύπους καὶ σύμβολα καὶ εἰκόνας πραγμάτων θειοτέρων μὴ καταπέσειν εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν· καὶ ἡ [θ]εὶά γε καὶ σοφωτάτη πρόνοια διὰ τῶν κατὰ νόμον θυσιῶν καὶ πάσης τῆς λατρείας πολλοὺς μὲν ἀσθενεστέρους ἀπέστησεν εἰδωλολατρίας *** οἷον εἴ τι ὁμοιωμάτι περισπᾶσαι αὐτοὺς δυνάμενα ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν *** ἐπεὶ μὴδὲ παράβασις ἢ ὁ νόμος προσφέρων τὴν κόλασιν σύστασιν ἔχει, ἔνθα μὴ ἔστιν οὗτος ὁ νόμος ***.

200 [.] 1 π ... τούτων λέγων καταλείπων τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐά[ν] ο] ὅ οὐκ ἔστιν νόμος οὐδὲ παράβασις, οὐκ ἦν δὲ νόμος ἐπὶ [Ἀδὰμ καὶ] Εὐᾶς ὁ Μωσέως, οὐδὲ παράβασις ἦν ἐπ' Ἀδὰμ καὶ Εὐᾶς [.....] . τολμῶν κατὰ τοῦ ἀποστόλου προσθεῖναι ἂν ὅτι οὐδὲ αὐτὸς [ὁ ὅ]φιν παραβατικόν τι πεποίηκεν· εἰ γὰρ οὐκ ἔστιν νόμος οὐδὲ παράβασις, οὐδὲ ἐν τούτῳ τῷ πρὸ νόμου αὐτὸν ἡπατηκέναι τὴν γυναῖκα παράβασις ἦν *** ἀσυκοφαντήτως ἀκούειν χρὴ τοῦ ἀποστόλου ἐν τούτοις καὶ συνιέναι τοῦ βουλήματος αὐτοῦ. Φασὶ γάρ τινες· εἰ ἔνθα οὐκ ἔστι νόμος οὐδὲ παράβασις, δηλονότι οὐδεὶς ἐν παραβάσει γέγονε πρὸ Μωσέως· εἰ δὲ μὴ γέγονέ τις, οὐδὲ ψεκτός· οὔτε οὖν Κάιν οὔτε πάντες οἱ διὰ τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας τὸν κατακλυσμὸν παθόντες ἢ οἱ ἐν Σοδόμοις ἐν παραβάσει γεγόνασιν· καὶ πρό γε τούτων Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐᾶ.

202 Λεκτέον οὖν πρὸς τούτους ὅτι ὁ Μωσέως νόμος οὐ τὴν ἐν τῇ κρίσει ὀργὴν κατεργάζεται ἀλλὰ τὴν κατ' αὐτόν, τοὺς μὲν λιθολεύστους ποιῶν, ἐτέρους δὲ ἐπὶ πυρὸς κατακαίων, ἢ ἐτέρα ὑποβάλλων τιμωρίᾳ· ἀλλὰ καὶ εἶπερ οὐκ ἔστι νόμος οὐδὲ παράβασις, ὅτε ὅσα ὁ νόμος λαλεῖ τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ὅρα δὲ αὐτοὺς καὶ τὸν παρ' αὐτῷ Παύλῳ νόμον πίστεως ὀνομαζόμενον Θεοῦ ὀργὴν κατεργάζεσθαι καὶ παράβασιν εἶναι ἔνθα ἔστιν ὁ τῆς πίστεως νόμος καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ. Σαφῶς δὲ αὐτὸς ἕτερον μὲν εἶναι νόμον τὸν τοῦ Θεοῦ, ὃ μόνῳ καὶ αὐτὸς συνήδεται κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἕτερον δὲ νόμον παρὰ τοῦτον φησὶν εἶναι ἐν τοῖς μέλεσιν ἑαυτοῦ ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου· καὶ ὅρα μήποτε οὗτος ἀληθῶς ἐστὶν ὀργὴν κατεργαζόμενος καὶ οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ νόμος, ἐκεῖ οὐδὲ παράβασις ἔστιν· καὶ οἱ ἐκ τούτου τοῦ νόμου οὐδαμῶς εἰσὶν κληρονόμοι δι' ὃν λέγεται· < Εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίστις > *** τοῖς ἐκ περιτομῆς ἐπαιρομένοις κατὰ τῶν πιστευόντων ἐν ἀκροβυστίᾳ μεγάλα περὶ αὐτῶν φρονοῦσιν ταῦτα γράφει ὁ Παῦλος, ἀπατηθεῖσιν διὰ τινων προφητικῶν ῥητῶν ἃ μὴ νενοήκασιν, ὁποῖόν ἐστιν καὶ τὸ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ οὕτως ἔχον· < Ἐὰν ὑψωθῇ ὁ οὐρανὸς εἰς τὸ μετέωρον καὶ ἡ γῆ ταπεινωθῇ κάτω, κἀγὼ οὐκ ἀποδοκιμάσω τὸ γένος Ἰσραὴλ περὶ πάντων ὧν ἐποίησαν > *** ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον τὸ μὴ ὑφεστηκέναι τὴν παράβασιν ἔνθα οὐκ ἔστιν νόμος *** οὕτως οὐδὲ κατηγορητέον τοῦ νόμου ὀργὴν κατεργαζομένου τοῖς παρανόμοις, οὐδὲ αἰτιατέον αὐτόν εἰ συνυπέστη αὐτῷ ἢ τῆς παραβάσεως ἔννοια φθάνουσα ἐπὶ τοὺς μὴ τηρήσαντας αὐτόν *** Φήσει γὰρ ὅτι οὗτος ὁ φυσικῶς ἡμῖν ἐγγεγραμμένος νόμος καὶ ἐν πλαξὶν καρδίαις σαρκίναις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντετυπωμένος ὀργὴν κατήργα[σ]το τῷ Κάιν καὶ τοῖς ἀπολωλόσιν ἐν τῷ κατακλυσμῷ καὶ τῷ .

204 [..] καὶ τοῖς Σοδομίταις, καὶ ἐπεὶ περ οὐκ ἔστιν νόμος οὐδὲ παράβασις, παράβασις δὲ ἦν ἐν τούτοις, νόμος ἄρα ἦν ἐν αὐτοῖς ἀλλ' οὐ καὶ ὁ Μωσέως ἀλλ' ὁ πρεσβύτερος τοῦ Μωσέως καὶ

ἐγγεγραμμένος οὐκ ἐν πλαξὶν λιθίναις ἀλλ' ἐν πλαξὶν καρδίαις σαρκίνοις *** [Rom. 4, 16—17]
Τὰ δὲ περὶ τοῦ Ἀβραάμ φερόμενα ἐξ ἀποκρύφων ὡς ἄρα ἀπὸ φυσικῶν ἐννοιῶν κινήσεις
ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ ἀντιλέγεται καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν μα[ρτυρ]ουμένων τὰς τοιαύτας βίβλους
ὡς πεπλανημένας *** Οἶμαι δὲ ὅτι [ὡςπερ] τ[ὸ] εἶ[ν]αι οὐδὲ ἐπινοεῖται κατὰ μισθὸν ἡμῖν
δεδόσθ[αι ὑπὸ] Θεοῦ (ὅλον γάρ ἐστιν σαφῶς χάρις τοῦ ἡμᾶς οὐσιώσαντος [καὶ μά]λιστα
λογικοὺς ποιήσαντος), οὕτως καὶ τὸ καλῶς εἶναι καὶ τυγχάνειν κληρονομίας Θεοῦ καὶ
ἐπαγγελίας οὐδαμῶς ἐστὶν μισθὸς καὶ αὐτὸ δὲ ὅλον χάρις, ἐν ἐκείνῳ ἀπο λειπομένου τοῦ ἐκεῖ
μὲν μηδὲν αἴτιον γεγονέναι τοῦ ἡμᾶς ὑφεστάναι ἐνταῦθα δὲ τῷ πιστεύειν Θεῷ μόνον *** ἐν τῷ
καταλόγῳ τῶν χαρισμάτων τῶν διδομένων κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, κατείλεκται καὶ
ἡ πίστις φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος μεθ' ἕτερα· < Ἄλλω πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι >.

206 'Ο δ' αὐτός φησι καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι < ἀπὸ Θεοῦ ὑμῖν ἐχαρίσθη οὐ μόνον τὸ εἰς Χριστὸν πιστεύειν
ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν >. Οἶμαι δὲ ὅτι καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐλλιπῆ πεισθέντες εἶναι τὴν ἐκ
τοῦ ἐφ' ἡμῖν πίστιν καὶ ταύτην ὁμολογοῦντες ἤδη ἔχουν δεόμενοι δὲ τῆς κατὰ χάριν Θεοῦ φασιν
τῷ Σωτῆρι· < Πρόσθετε ἡμῖν πίστιν > *** εἰ καὶ ἐκ πίστεως οὖν οἱ κληρονόμοι καὶ ἡ ἐπαγγελία
ἵνα κατὰ χάρι ν , οὐδ' αὐτὴ ἡ πίστις ἢ πρὸ τῆς χάριτος, καθ' ἣν λέγεται διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως ἵνα
κατὰ χάρι ν , χωρὶς χάριτος ὑφεστάναι οὐ δύναται *** διὸ πάντα τὰ περὶ τὸν σωζόμενον τὴν
κυρίαν ἔχει ἐν χάριτι ἦντινα τρόπον θησαυροῦ εὐρίσκεσθαι νομίζω ὑπὸ τῶν, ἴν' οὕτως
ὀνομάσω, εὐτυχησάντων περιπεσεῖν αὐτῷ *** ἕτερον το < ὅ > εὐρεῖν χάριν ἐναντίον Κυρίου
τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ εὐρεῖν χάριν ἐνώπιον ἀνθρώπων τὸ λαβεῖν ἐνώπιόν τινος ἀπὸ Θεοῦ χάριν
καθὸ λέγεται· < Καὶ ἦν Κύριος μετὰ Ἰωσήφ καὶ κατέχεεν αὐτοῦ ἔλεος καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χάριν
ἐνώπιον τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακος >. Οὐ γὰρ ταῦτόν τῷ· Εὗρεν Ἰωσήφ χάριν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου
αὐτοῦ > τὸ > Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ Κύριος χάριν ἐνώπιον τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακος >. Πλεῖον δ' ἔτι
παρὰ τὰ περὶ τοῦ Ἰωσήφ εὐρόντος χάριν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου αὐτοῦ ἀναγέγραπται περὶ τῆς
Αἰσθῆρ· φησὶν γὰρ περὶ αὐτῆς ἡ γραφή ὡς < Ἦν Αἰσθῆρ εὐρίσκουσα χάριν παρὰ πάντων τῶν
βλεπόντων αὐτήν >, καὶ μετ' ὀλίγα < Εὗρε ν , φησὶν, χάριν Αἰσθῆρ παρὰ πάσας τὰς παρθένους
καὶ ἐπέθη|| [κεν τ ὁ] διάδημα τὸ γυναικεῖον ὁ βασιλεὺς > *** Ἀναγκαῖον δὲ ἐξετάσαι φαίνεται
πῶς ἀκολουθεῖ τῷ ἐκ πίστεως καὶ τῷ κατὰ χάριν τὸ βεβαίαν εἶναι τὴν ἐπαγγελίαν· ἄρα γὰρ εἰ
ἦν ἐκ νόμου, οὐχ οἷόν τε ἦν βεβαίαν τυγχάνειν τὴν ἐπαγγελίαν; Πρόσχετε οὖν μήποτε
δευσοποιός τις βαφὴ γίνεται ἐκ πίστεως περὶ τὴν ψυχὴν καὶ μάλιστα τῆς λελογισμένης εἰς
δικαιοσύνην, ὥστε δι' αὐτῆς τὴν χάριν καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἴσχειν διὰ τὸ ἀνέκπλυτον αὐτῆς ἢ
ἀμετάβολον τὴν γε βεβαίότητα, ἥτις οὐκ ἐμφαίνεται περὶ τὰ ἐκ νόμου ἔργα.

208 Ἀποστρέφειν γοῦν ποτε δίκαιος ἐκ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ λέγεται καὶ ποιεῖν ἀδικίαν· οὐκ οἶδα
δὲ εἰ καὶ περὶ τῆς πίστεως γέγραπται ὅτι ἀπέστρεψεν τις ἀπὸ τῆς πίστεως, ἅπαξ μαρτυρηθεὶς
πεπιστευκέναι καὶ δικαιωθεὶς διὰ τὴν πίστιν. < < Εἶτα καὶ τῇ μαρτυρίᾳ ἐπισφραγίζει ὁ θεὸς
ἀπόστολος τὸ εἰρημένον αὐτῷ. > > *** Οὐ δύναται γὰρ ἡ δικαιουμένη πίστις . [....] .. ἔργα τοῦ
νόμου ποιεῖν, νόμον δὲ νῦν λέγομεν καθο . [.....] ὅταν δὲ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα *** παντὶ
δὲ τῷ σπέρματι, ἥτοι τῷ ἐκ τοῦ νόμου ἢ τῷ ἐκ τῆς πίστεως αὐτοῦ, καὶ οὐ μόνον τῷ ἐκ τοῦ
νόμου ἀλλ' εἰ ἔχοι πρὸς τ < ὧ > ἐκ τοῦ νόμου τὸ ἐκ τῆς πίστεως. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἐκλάβοιμεν,
ἔσται ἡ ἐπαγγελία τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τοῖς ἐκ Χεττούρας· ἅπερ οὐκ ἀρέσκει *** πατὴρ δὲ
πάντων ἡμῶν [του] τέστιν τῶν οὐκ ἐκ νόμου μόνον ἀλλὰ καὶ ἐκ πίστεως ὄν[των καὶ] πιστεῖ τοῦ
Ἀβραάμ δικαιουμένων *** ὅποια τὰ πολλὰ ἔθνη ἦν ὧν τέθεικεν αὐτὸν πατέρα ὁ τὰς
ἐπαγγελίας αὐτῷ διδοὺς Θεός *** Περὶ γὰρ τῶν διὰ τὴν ἁμαρτίαν νενεκρωμένων, ὧν ἡ ψυχὴ
νεκρὰ γεγέννητο ἐν ζῶντι σώματι οἴομαι νῦν αὐτὸν λέγειν· ψυχὴ γὰρ ἡ ἁμαρτάνουσα α , αὕτη
ἀποθανεῖται· καὶ εἴ περ ὁ νεκρὸς τῶν αἰσθήσεων ἐστερημένος ἐστὶν νεκρὸς καὶ μηδεμίαν ἔχων
τῶν πέντε, διὰ τί οὐκ ἂν λέγοις ψυχὴν νεκρὰν τὴν ἐστερημένην τῶν λεγομένων θείων

αἰσθήσεων; *** Εἴπερ δὲ ὅμοιοι τοῖς ἑαυτῶν τοιούτοις λεγομένοις θεοῖς γίνονται οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς, μήποτε ὅμοιοι γίνονται τῷ Θεῷ καὶ οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ, ἀπολαμβάνοντες διὰ τῆς τοιαύτης πεποιθήσεως τὸ λείπον τῷ < Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν >, ὅπερ ἐστὶν τὸ καθ' ὁμοίωσιν *** Τίνα δὲ τὰ μὴ ὄντα ἢ οἱ ἐστερημένοι τοῦ ὄντος καὶ μὴ μετέχοντες αὐτοῦ, οὕτω καλούμενοι πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν μετεχόντων τοῦ εἰπόντος < Ἐγὼ εἰμι ὢν >; *** Εὐρομεν δὲ καὶ ἐν τῇ Αἰσθῇ τοιαύτην τινὰ εὐχὴν < Μὴ παραδῷς, Κύριε, τὸ σκήπτρόν σου τοῖς μὴ οὖσιν > ἀντὶ τοῦ «τοῖς μὴ μετέχουσίν σου καθὼς ὢν τυγχάνεις» *** Καλεῖ δὲ τὰ μὴ ὄντα ἵνα ὑπακούσασιν αὐτοῖς χαρίζεται τὸ εἶναι.

210 Ἀλλ' ἴσως τις πρὸς ταῦτα ἐρεῖ πῶς ὁ ἀπόστολος ἐτέρωθί φησι < Ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα καταισχύνη τοὺς σοφοὺς, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά, καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ; > Ἀλλ' εὐδηλον ὡς ἕτερόν ἐστι τοῦτο σημαινόμενον τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος ὅσον ἀπὸ πάσης τῆς ἐκεῖσε συμφράσεως: ὄντες μὲν γὰρ ἐνθάδε οἱ κατὰ σάρκα σοφοὶ καὶ δυνατοὶ καὶ εὐγενεῖς, μὴ ὄντες δὲ οἱ ἄλλως παρὰ τούτους διακείμενοι ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόληψιν μωροὶ κόσμου καὶ ἀσθενεῖς αὐτῷ καὶ ἀγενεῖς *** ἕτερος δὲ μωρὸν μὲν κατὰ σάρκα προφάσει σωματικῆς κατασκευῆς ἐμποδιζόμενον τοῦ νοεῖν ὁποῖοί εἰσιν οἱ πάνυ μικροκέφαλοι ἢ καὶ τερατώδεις *** [Rom.

212 4, 18—22] ὀριζόμενος ἢ ὑπογράφων ὁ λόγος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ τὴν πίστιν φησὶν < Ἔστιν δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων > καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ταῦτά φησιν ὁ Παῦλος < Τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν· ἐλπίς δὲ βλεπομένη [οὐκ] ἔστιν ἐλπίς· ὁ γὰρ βλέπει τις, τί ἐλπίζει; Εἰ δὲ οὐ βλέπομεν ἐλπ[ί]ζ[ο]μεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα > *** Ὅρα μήποτε ὡς Ἀβραὰμ παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσε, οὕτως καὶ πάντες οἱ τῆς πίστεως Ἀβραὰμ υἱοὶ παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι <πιστεύουσιν> περὶ πάντων ὧν πιστεύουσιν, εἴτε περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν εἴτε περὶ τοῦ κληρονομήσειν βασιλείαν οὐρανῶν ἢ βασιλείαν Θεοῦ. Ταῦτα γὰρ ὅσον ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει παρ' ἐλπίδα ἐστίν, ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ δυνατῷ τοῦ Θεοῦ καὶ ταῖς ἀψευδέσιν ἐπαγγελίαις αὐτοῦ ἐπ' ἐλπίδι τῶν ἐκ τοῦ πιστεύειν ἐλπιζόντων τυγχάνει. Καὶ ἐπεὶ περὶ ὁ πιστεύων ἐπ' ἐλπίδι πιστεύει, διὰ τοῦτο <μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη>. Καὶ νομίζω στοιχειώσεως μὲν ἔχειν λόγον τὴν πίστιν, προκοπῆς δὲ τὴν ἐλπίδα, τελειότητος δὲ τὴν ἀγάπην *** οὕτω δὲ καὶ ἀσθενῶ[ν ἄ]ν τις εἴη καὶ τῷ ἐλεεῖν, ἐλεῶν μὲν οὐκ ἰλαρότητι δέ, ἀλλ' ὡς ἐκ [λύ]πης ἢ ἐξ ἀνάγκης *** διὸ νομίζω λέγεσθαι περὶ τῆς ἀγάπης ὅ[τι] καὶ <πάντα πιστεύει>, ὅπερ ἴσον ἐστὶν τῷ <ποιεῖ πᾶσαν τὴν πίστιν π[ισ]τεύειν καὶ ἔχειν τινὰ πᾶσαν τὴν πίστιν>, καὶ ὅπου ἡ τελεία ἀγάπη, ἐκεῖ πᾶσα ἡ πίστις *** καίτοι γε τῆς τοῦ σώματος νεκρότητος καὶ τῆς νεκρώσεως ἧς εἶχεν ἡ μήτρα Σάρρας ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς ἀσθενεῖν τῇ πίστει αὐτὸν προκαλουμένων *** τὸ νενεκρωμένον τοῦ Ἀβραὰμ σῶμα καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας· τούτοις ἐπόμενος φήσεις τὴν μὲν τῶν λοιπῶν γένεσιν ἀπὸ πυρώσεως ἐσχηκέναι τὴν ἀρχὴν, τὴν δὲ τοῦ Ἰσαὰκ οὐδαμῶς μὲν ἀπὸ πυρώσεως, διὰ δὲ τὴν ἐπαινετὴν νεκρότητα τοῦ σώματος Ἀβραὰμ καὶ τῆς μήτρας Σάρρας τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ Θεοῦ *** ὥστε ἐν ἐπαίνῳ λέγεται ἡ τοιαύτη νέκρωσις τοῦ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νεκρώσαντος: ὅτε γὰρ τις πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῖ, τότε σβέννυσσι πᾶσαν τὴν πεφυκυῖαν ἀνάπτεισθαι ἐν αὐτῷ πύρωσιν· ὥστε τὴν τοῦ Ἰσαὰκ γένεσιν μὴ εἶναι ἀπὸ πυρώσεως ἀλλ' ἐξ ἐπαγγελίας Θεοῦ· ἄξιοι γὰρ γεγονάσιν τηλικούτου πατριάρχου ἐπιγραφῆναι γονεῖς πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατώσαντες *** Ὅτι δὲ οὐ διὰ τὸ γῆρας λέγεται τὸ σῶμα τοῦ Ἀβραὰμ νενεκρωμένον, δῆλον ἔσται τῷ ἐπιστήσαντι τίνα τρόπον προσθέμενος Ἀβραὰμ ἔλαβεν γυναῖκα ἢ ὄνομα Χεττούρα, καὶ ἔτεκεν αὐτῷ τὸν Ζεμβρὰν καὶ τὸν Ἰεκτὰν καὶ τὸν Μαδὰν καὶ τὸν Μαδιὰμ καὶ τὸν Ἰεσβὸκ καὶ τὸν Σωύε, καὶ ἔλαβεν ταύτην μετὰ τὴν τελευταίαν Σάρρας ἥτις

ἔζησεν ἔτη ρκζ , πρεσβύτερος δὲ τῆς Σάρρας δέκα ἔτεσιν εὐρίσκεται σαφῶς ὁ Ἀβραάμ· οὐκοῦν παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ θανά του Σάρρας ρλζ ἐτῶν ἦν ὁ Ἀβραάμ.

214 Ἐὰν δέ τις δοκῇ καὶ μετ <ἂ τ> αὐτὰ θέλῃ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος Ἀβραάμ διὰ τὸ γῆρας λέγειν || [γεν]έσθαι, λεκτέον αὐτῷ ὅτι ἔστω χάριτος αὐτὸν τῆς ἐν ἐπαγ[γε]λίᾳ δεδεῆσθαι ἑκατονταέτη που ὑπάρχοντα ἵνα γένηται τοῦ [Ἰσα]ὰκ πατήρ, πῶς οὖν χωρὶς ἐπαγγελίας μετὰ τὸ γενέσθαι ρλζ ἐτῶν ἐγεννήθησαν αὐτῷ ἄλλοι ἐξ υἱοί; Καὶ ἄλλως δὲ λογισάμενος τὸν χρόνον τῆς ζωῆς Ἀβραάμ ἔτη πάντα γενόμενον ροε , ἀνάλογον τῷ τοσοῦτῳ χρόνῳ, τὴν εὐτονίαν καὶ τὴν σύστασιν τοῦ σώματος αὐτοῦ φήσεις μηδέπω ἡμβλύνθαι ἡνίκα ἑκατονταέτης που ὑπῆρχεν ἔτι *** [π]ρὸς δὲ <τὸ> πεισθῆναι ὅτι οὐ διὰ γῆρας νενεκρωμένον εἶναι λέγεται τὸ τοῦ Ἀβραάμ σῶμα, τήρει ὅτι πρότερον μὲν εἰσῆλθεν Ἰσαὰκ εἰς τὸν οἶκον τῆς [μη τ] ρὸς αὐτοῦ Σάρρας καὶ ἔλαβεν τὴν Ῥεβέκκα ν , καὶ ἐγένετο αὐτῷ [γυν ή] , καὶ ἡγάπησεν αὐτή ν , καὶ παρεκλήθη Ἰσαὰκ περὶ τῆς μητρὸς α [ὕτ ο] ὅ · καὶ ἦν Ἰσαὰκ ἐτῶν μ ὅτε ἔλαβεν τὴν Ῥεβέκκαν· ὕστερον δὲ [προ σ] θέμενος Ἀβραάμ ἔλαβεν γυναῖκα ἥ ὄνομα Χεττούρα · οὐκοῦν ὅ[τ]ε προσθέμενος Ἀβραάμ ἔλαβεν γυναῖκα ἥ ὄνομα Χεττούρ α , ἐτῶν ἐγεγὼ νει ρμ *** καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ πάντοτε ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, οὐδαμῶς μὲν ἔτι φοροῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ χοῖκο ὅ , ἀεὶ δὲ φοροῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου *** ζητήσαι δ' ἂν τις εἰς ταῦτα ἐπιτηρῶν πότε εἴρηται τὸ <Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου > καὶ ὅτι οὐδέπω γεγεννημένου τοῦ Ἰσμαὴλ ὅτε Ἀβραάμ περὶ τὰ πζ ἔτη γέγονει, πῶς ὁ ἀπόστολός φησιν μετὰ τὸ <Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου > τὸ <Καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ ἑαυτοῦ πίστει κατενόησεν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρωμένο ν , ἑκατονταέτης που ὑπάρχων >, καὶ φήσει ὅτι οὐκ ἦν ἑκατονταέτης που Ἀβραάμ τότε *** [Rom.

216 4, 23—25] > Οὐκ ἐγράφη δὲ διὰ αὐτὸν μόνον ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς > ἀλλὰ ταῦτα γέγραπται, ὥς μὲν ἐσηματίσεν τὴν λέξιν Παῦλος, <δι' αὐτόν>, ἅτε ιδιώτης τῷ λόγῳ τυγχάνων, ὥς δὲ νενόηκεν ἀντὶ τοῦ <περὶ αὐτοῦ> *** Οὐκ εὐχερὲς γὰρ ἐκλαβεῖν τὸ βούλημα αὐτοῦ ἢ καὶ ἄλλων γραφῶν, ἐπὶ διὰ μὲν τὴν ἐν τῷ φράζειν ιδιωτείαν ἕτερον τοῦ νενοημένου τὸ γεγραμμένον <ἦ> ἢ διὰ τὸ κατὰ τὴν λέξιν δυσσῆρατον ἐγχωρῇ πλείονας ἐκδοχὰς γίνεσθαι τοῦ γεγραμμένου, ὧν ἐκάστην πρὸς τὸ νομιζόμενον ἑαυτῷ χρησίμον ἕκαστος τῶν διαφόρως νοούντων παραδεξάμενος δόξει τοῖς μὴ ὁμοίως νενοηκόσιν παρέχειν πράγματα *** Τί μᾶλλον ἀντὶ μωρολογίας καὶ εὐτραπελίας οὐκ ἀνηκόντων παραλαμβάνει τὴν εὐχαριστίαν <ἦ> φέρε εἶπε <ἰ> ν τὴν .

218 [.....] ἢ τὴν σοφίαν ἢ τὴν ἀλήθειαν; Οὐ γὰρ ἐδόκει μοι συνηρτῆσθαι[ι τὸ] «εὐχαριστίας» κατὰ τὴν συνήθειαν λαμβανόμενον ὄνομα πρὸς [τὴν μω]ρολογίαν καὶ εὐτραπελίαν. Ἔδοξεν οὖν μοι τὴν εὐχαριστίαν[ν ἂν] τί τῆς οἰονεὶ εὐχαριτίας παρεληφέναι, μὴ ἀποκλείων μὲν ποτ[ε] ἐν ταῖς ἀνέσεσι τὸ ἐν ὁμιλίαις εὐχαριν ἢ χαρίεν καὶ φαῖδρον ἀπ[α]γορεύων δὲ ὡς βωμολοχίαν τὴν μωρολογίαν καὶ εὐτραπελί[αν]· καὶ πάνυ τε ἡρτημένως παρέθηκεν *** εἴτ' ἐζήτουν εἴ που ἡ ἱερὰ γραφ[ή] τῇ «εὐχάριστος» ὀνομασίᾳ ἀντὶ τῆς «εὐχαριτίας» ἐχρήσατο· εὗρ[ον γο]ῦν ἐν ταῖς Παροιμίαις <Γυνὴ εὐχάριστος ἐγείρει ἄνδρι δόξαν >, [ἐν δ] ἐ ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν ἀντὶ τοῦ <Γυνὴ εὐχάριστος > <Γυνὴ χ[ρ] .

220 ..] . ν οἶμαι ἡ χάρις γέγραπτο *** εἰπόντος τοῦ Παύλου· <Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν >, καὶ χρησαμένου τῇ «ἐναντίον», ὥς καὶ πολλαχοῦ ἡ παλαιὰ διαθήκη περιέχει, λέξει ἂ πλούστερον οἰονεὶ <ἐν ὀφθαλμοῖς> τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀπὸ Μαρκίωνος κακουργότερον ἤκουσαν τοῦ <Κατεναντίον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν > οἰονεὶ ἐναντίως τῷ βουλήματι τοῦ Θεοῦ οὗ λέγουσιν ἑτέρου παρ' αὐτὸν δημιουργοῦ, ἐν Χριστῷ δὲ φασιν λαλεῖν τὸν Παῦλον ἀμφοτέρω τῷ ἐνώπιον τοῦ ὡς λέγουσιν ἀγαθοῦ καὶ τὸ ἐναντίον ὡς φασιν τοῦ δημιουργοῦ *** Τὸ γὰρ πιστεύειν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶ ν ,

ἐκεῖνοι μὲν ἀκούσονται ὡς ἕτερον τοῦ Θεοῦ ᾧ ἐπίστευσεν Ἀβραὰμ καὶ φασιν ὅτι Ἰουδαῖοι πιστεύουσιν μὲν τῷ Θεῷ ὡς ἐπίστευσεν Ἀβραὰμ, οὐ μὴν πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν *** καὶ Ἰουδαῖοι δὲ μὴ πιστεύοντες ὅτι ἠγέρθη Ἰησοῦς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐκ νεκρῶν οὐ πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν · τούτῳ δὲ μὴ πιστεύοντες οὐ πιστεύουσιν τῷ Θεῷ· διὸ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς πίστις ὁποῖαν πιστεύων τῷ Θεῷ Ἀβραὰμ εἶχεν πίστιν λελογισμένην εἰς δικαιοσύνην *** νῦν τὸ δι' αὐτὸν μόνον εἴληπται ἀντὶ τοῦ περὶ αὐτοῦ μόνου· ἀλλὰ καὶ τὸ δι' ἡμᾶς ἀντὶ τοῦ περὶ ἡμῶν· οὐ γὰρ ἵνα Ἀβραὰμ ἐντυχῶν ὁ Μωϋσέως προγενέστερος τῷ μεταγενεστέρῳ αὐτοῦ γράμματι ὠφεληθῇ.

222 Εἰ δὲ οὐ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ μόνου γέγραπται τὸ > Ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην > ἀλλὰ καὶ περὶ ἡμῶν, οἷονεῖ προαναφωνοῦντος τοῦ λόγου τὴν λογισθησομένην ἐκ πίστεως δικαιοσύνην τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, πρόσχες ἐπιμελέστερον μήποτε μόνος καὶ πᾶς πιστεύει ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ὁ συνεγεργθεὶς Χριστῷ, ὥστ' ἂν εἰπεῖν < Καὶ συνήγειρεν καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ · > συνηγέρθη δὲ Χριστῷ ὁ σύμμορφος γενόμενος τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ καὶ διὰ τὸ συναποτεθνηκέναι συζῶν αὐτῷ· εἰ γὰρ συναπεθάνομεν , καὶ συζήσομεν · συναπέθανεν δὲ Χριστῷ, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ἀποθανὼν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ · καὶ αὐτὸς ἀποθανὼν τῇ ἁμαρτίᾳ συζῇ Χριστῷ· ζῇ δὲ Χριστῷ ὁ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατῶν *** ἠγέρθη γὰρ διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν τῇ ἀναστάσει ἑαυτοῦ, δικαίων ἡμᾶς συμμόρφους γενομένους τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ *** ὃς παρεδόθη διὰ τὰ αὐτοῦ ἐκείνου ἁμαρτήματα τοῦ πιστεύοντος καὶ ἀ[ν]έστη διὰ τὴν τούτου δι||[καίωσιν] .

224 . ἐ]δικαιώθη ἀρξαμένης εἶναι ἐν αὐτῷ δικαιοσύνης ἀπὸ τῆς [..... πί]στεως λογιζομένης αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην *** πῶς χρή ἔκα[στον] τ[ὰ] τοῦ Ἀβραὰμ < ἔργα > ποιεῖν τὸ ἐξελεῖν τινα ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ καὶ ἐκ [τῆς] συγγενείας αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν ἣν [δείξ]ει τῷ ἐξελεθόντι ἀπὸ τούτων ὁ Κύριος, καὶ εἴ τίς γ' ἐξέρχεται ἀπὸ τούτων, [ἐπι]τεύξασθαι τῶν ἐπὶ τούτοις ὡςπερὶ ἄθλων εἰρημένων πρὸς τὸν [Ἀβ]ραὰμ *** [Rom. 5, 1—2] οὐ γὰρ δυνατόν ἐστιν εἰρήνην ἔχειν πρὸς τὸν Θεὸν τὰ ἐναν[τί]α ἔργα τῇ ἀρετῇ πράττοντα ἅπερ ἐχθροποιεῖ Θεῷ τὸν κατεργαζόμενον, καθὼς λέγεται τὸ < Ἐχθροὶ ὄντες τῷ Θεῷ > ᾧ ἐπιφέρεται τὸ < Κατῇ [λλά γ]η μεν > *** Ὁ Θεὸς μὲν ... [. τὸν ἢ λ]ιον αὐτοῦ ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς , καὶ βρέχων [ἐπὶ δικαί]ους καὶ ἀδίκους τὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς εἰρήνης ἐπιτελεῖ, ἡμεῖς [δὲ ἁμαρτά]νοντες ἑαυτοὺς ἐχθροὺς Θεῷ κατασκευάζομεν, κατορθο[ύ]ν[τε]ς δὲ φ[ί]λου[ς], ὅτε καὶ εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ἵνα τὸ κυριώτ[ε]ρ[ο]ν τὸ ἐναντίον τῇ εἰρήνῃ ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόντων λάβω, εἴποιμι δ' ἂν ὅτι ὁ μὲν κατορθῶν εἰρήνην ἔχει πρὸς τὸν Θεόν, ὁ δὲ τὰ ἐναντία τῷ κατορθοῦντι πράττων, τουτέστιν ἁμαρτάνων, πόλεμον αἰρεῖται καὶ ἔχει πρὸς τὸν Θεόν, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ποιεῖν κακῶς πολεμεῖ τῷ Θεῷ *** Καὶ τὴν προσαγωγὴν δὲ ἐσχήκαμεν δι' οὐδενὸς ἢ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· λόγος γὰρ καὶ ἀλήθεια καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ τὰ ἅλλα πάντα, ὅσα ἐστὶν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὁ πρωτοτόκος πάσης κτίσεως , προσάγει τῷ ἐπὶ πᾶσιν Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν ἑαυτὸν τούτοις ἐπιδεδωκότα *** Καὶ ὅρα πηλίκον ἐστὶν τὸ κατὰ τὴν χάριν ὡς περὶ ὀλίγων ἀναγεγράφθαι τὸ > Εὗρεν χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ > . Ἐν ἐπαίνῳ γὰρ εἴρηται τὸ < Νῶε δὲ εὗρεν χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ > καὶ Μωσῆς δὲ παρρησιαζόμενος < Εἰ εὗρον χάρι ν , φησίν, ἐνώπιόν σου > *** > Καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ > , ὅπερ ἴσον νομίζω τυγχάνειν τῷ «καυχώμεθα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ ὀφείσθαι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μεταλήψεσθαι αὐτῆς»· ἥς δόξης Θεοῦ ἀπαύγασμα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους εἶναι λέγεται *** δόξαν μὲν ἐπὶ τοῦ προσώπου Μωσέως τοῦ νοῦ αὐτοῦ τὴν καθαρότητα καὶ πρὸς τὴν θεότητα τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων κοινωνίαν, ἀφ' ἧς ἐλλαμπόμενον

φωτιζόμενον πάντων μάλλον τῶν ἐπὶ γῆς ἐνεώρα ἥτις ποτ' ἐστὶν ἡ ἀγέννητος καὶ ὑπὲρ πάντα τοῦ Θεοῦ φύσις· καλύμμα δὲ ἐπὶ τοῦ προσώπου Μωσέως ἡ ἀπόκρυψις ἐστὶν τῶν νενοημένων αὐτῷ καὶ τεθε||ωρημένων, ἐπεὶ μηδὲ ἐδύναντο οἱ πολλοὶ τοῖς τηλικούτο[ις] ἐν Μωσεὶ θεωρήμασιν μαθητεύεσθαι· ἀλλὰ καὶ ὅτε συνετ [έλεσεν Μ ω]σῆς τὰ ἔργα καὶ ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτ [υρίο υ , δ ό]ξης Κυρίου ἐνεπλήσθη ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου καὶ οὐ δυνήθη Μω [σῆς] εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου εἰσελθεῖν ὅτι ἐπεσκίαζε [ν ἐ π' α ὐ]τὴν ἡ νεφέλη καὶ δόξης Κυρίου ἐνεπλήσθη ἡ σκηνή *** οἶκος ἀ[λη]θινὸς ἡ ἐκκλησία ἐστὶν ζῶντος Θεοῦ λεγομένη ἐκκλησία [πρ ω]τοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς , νεφέλη δὲ ὁ Σωτὴρ ἡμῶ[ν ἐπὶ τ]ὸν οἶκον τοῦτον ὡς μηδὲ τοὺς ἱερεῖς στήναι δύνασθα[ι λει τουργεῖ ν] ἀπὸ προσώπου τῆς νεφέλης ταύτης ὅτι ἔπλησεν δ [όξα Κυρίου τὸν οἶ κ]ον *** ὅσον μὲν γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθί[ους] .

- 226] ἔοικεν ἔχειν ἤδη τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ [πρ]οσ[ώπ]ου· ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ προκειμένη λέξει ὡς οὐκ ἔχων αὐτὴν φησιν [..] < Καυχώμεθα ἐ π' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ > .
- 228 Ὅρα τοίνυν εἰ δυ νάμεθα οὕτω λῦσαι τὸ ἐπαπορηθέν· ὁ αὐτός φησιν Παῦλος < Εἴ τις ἔγν ω , οὕπω ἔγνων καθὼς δεῖ γινῶναι > καὶ < βλέπομεν γὰρ ἄρτι δ ι ' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι , τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον > καὶ < Ἐκ μέρους γινώσκουμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν > *** [Rom. 5, 3—5] > Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται > τῶν γὰρ πολλῶν ἐνδιδόντων πρὸς τὰς θλίψεις καὶ λυπουμενων ἐπ' αὐταῖς ὡς δυσαρεστεῖσθαι, ἡμεῖς τοσοῦτον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὸ Θεοῦ ὠφελήθημεν ὥστε καυχᾶσθαι διὰ τὴν ἐκ Θεοῦ ἐν θλίψεσιν πολλὴν ὑπομονὴν ἐπὶ ταῖς θλίψεσιν ὡς ἐπὶ ὕλῃ ἀγαθῶν. Διὸ καὶ ἐπιστήμην τινὰ καινὴν ἀνειλήφαμεν· γινώσκουμεν γὰρ ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ὡς παρὰ πᾶσιν ἂν ὁμολογηθεῖ ὅτι ἡ ὑπομονὴ δοκίμιον ἐμποιεῖ τῷ ὑπομείναντι *** Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ θεία γραφὴ ἀπαγορεύει μὲν τὴν ἐπὶ ἀδιαφόροις καύχησιν, προτρέπει δὲ ἐπὶ τὸ νοεῖν διὰ τὸ καλὸν κατὰ τὸ εὐλογον γινομένην ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ φάσκουσα < Τάδε λέγει Κύριος· Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ , καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ , καὶ μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ , ἀλ λ ' ἡ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος συνίειν καὶ γινώσκειν μ ε , ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος ποιῶν ἔλεος καὶ κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς , ὅτι ἐν τούτοις τὸ θέλημά μο υ , λέγει Κύριος > *** || παρα [.
- 232 .] . τινὰ τρόπον ἀπαγορεύει καυχᾶσθαι τὸν σοφὸν οὐχ ἀπλῶς [....] τῇ ἑαυτοῦ [....] σοφοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες *** καὶ διὰ τοῦτο γε οὐ χρή καυχᾶσθαι τὸν [σο]φὸν ἐν τῇ σοφίᾳ ἑαυτοῦ, ἐπεὶ κἂν τέλειος ᾖ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων , τῆς ἀπὸ [τοῦ] Θεοῦ σοφίας ἀπούσης, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται *** ἀδιάφορος μὲν [ἡ ἀν]θρωπίνη σοφία, τῷ δὲ καλῶς αὐτῇ χρωμένῳ καὶ εἰς δεὸν αὐ[τῇ]ν παραλαμβάνοντι χώραν παρέχει τῇ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ ἐπεὶ παντὶ [ἐ]χοντι [δ ο]θήσεται καὶ τάχα τοῦτο λέγεται ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ [..] . < Σοφία βοηθήσει τῷ σοφῷ ὑπὲρ δέκα ἐξουσιάζοντας τοὺς ὄντας [ἐν τ]ῇ πόλει > . Βοηθεῖ γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία τῷ ἔχοντι τὴν ἀνθρωπ[ίνην σο]φίαν καὶ ἑαυτὸν εὐτρεπίσαντι εἰς παραδοχὴν τῆς θε[ίας σοφίας οὐ]κ ἀδιάφορος ἡ σοφία τῶν τὰ ὕφαντὰ καὶ ῥαφιδευτὰ κ[αὶ ποικιλτι]κὰ ποιησάντων τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, οὐς ἐνέπλησ [εν τὸ] πνεῦμα θεῖον συνέσεως καὶ ἐπιστήμης διανοεῖσθαι καὶ ἀρχιτ[εκτ]ο νεῖν τὰ κατὰ τὴν σκηνὴν *** Τὸ γὰρ κατεργαζόμενον ἀρετὴν [οὔ]τε μέσον οὔτε φαῦλον εἶναι δύναται· μήποτ' οὖν ἀναγκαίᾳς ἀρετῆς ὑπομονῆς ἐστὶν ἡ θλίψις *** σπουδαῖόν ἐστὶν ἡ θλίψις ὑπομονὴν μίαν τῶν ἀρετῶν κατεργαζομένη *** ἐπὶ μὲν τῶν δικαίων γέγραπται < Πολλὰ αἰ θλίψεις τῶν δικαίων > , ἐπὶ δὲ τῶν ἐναντίων < Πολλὰ αἰ μάστιγες τῶν ἁμαρτωλῶν > , ὡς κατὰ ταῦτα μήτε τὸν δίκαιον μαστιγοῦσθαι, μήτε τὸν ἁμαρτωλὸν θλίβεσθαι *** < εἰσέλθατε διὰ τῆς στενῆς πύλης ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσπορευόμενοι δ ι ' αὐτῆς *** > ἡκαιρεῖσθε δέ· οὐχ ὅτι κα θ '

ὕστερήσιν λέγω, ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι αὐτάρκης εἶναι > *** εἰ μὴ δοκιμώτατός ἐστιν οὐκ ἔλαττον τοῦ πενίαν γενναίως ὑπομένοντος ὁ τὸν πλοῦτον οἰκονομῶν κατὰ τὸν λόγον καὶ οὐχ ἥττον τοῦ ἐγκαρτεροῦντος ἐν πόνοις τοῖς ἐν νόσοις ὁ διὰ τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς μηδὲν παραδεχόμενος πάθος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, ὅτε φιλεῖ ἐπιτίθεσθαι ἐκ τούτου ἐπιθυμεῖν κατὰ τοῦ πνεύματος *** ἥτις θλίψις καύχημά ἐστιν τῶν ἀγίων, καὶ τοιαύτη γε ὥστ' ἂν μὴ ἔλαττον εἰπεῖν ἐπὶ τῇ διὰ τὰς θλίψε[ι]ς καυχῇσι τὸ < Νὴ τὴν ἡμετέραν καύχησιν, ἀδελφοί > *** καὶ εἴπερ ἡ μὲν τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, ὁ δὲ φόβος κόλασιν ἔχει καὶ ὁ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ ***